

ACTA ERUDITORUM

publicata Lipsiæ

Calendis Februarii, Anno M DC LXXXVII.

JOHANNIS SCHMIDII IN PROPHETAS MI- nores Commentarius.

Lipsiæ, sumptibus Hæredum Friderici Lanckisch,
1687, in 4.

Perbene nuper de Ecclesia orthodoxa non minus, ac beatis *Johannis Schmidii*, Theologi quondam Argentoratensis Conventusque Ecclesiastici Præsidis gravissimi, Manibus meritus est *Balthasar Fridericus Saltzmanus*, SS. Theol. Doctor & Ecclesiastes Argentoratensis, dum posthumum hunc Profoceri sui in Prophetas Minores commentarium publici fecit juris. Cum enim Nostres toto XXVIII annorum intervallo (ex quo is ad meliorem vitam transit) editionem operis hujus, quod in illius schedis adhucdum superesse inaudiverant, enixe quidem, frustra tamen hæctenus expetiissent; hoc demum anno Admodum Reverendi *Saltzmanni* beneficio, voti sui sunt damnati. Neque etiam monumentum melius, injuriisve temporis minus obnoxium memoriæ meritis Viri parari poterat, cum, Hebræorum proverbio, *Juflorum verba* monumentorum perpetuorum vices omnium optime suppleant.

Methodum, qua Noster usus est, commodam procul dubio ac facilem experientur Exegeteos sacræ cupidi. Præmissis namque tum in universos, tum in singulos Prophetas *Prolegomenis*, exponit ante omnia *Argumentum* & *Partitionem* cujusvis capituli. Eruit dein ex *συναφεία* textus, locis parallelis fideique analogia, *sensum vocum* tantum non omnium. Quia hic vero succinctæ brevitati studuit, prolixius deinceps proponendas & cum cura ventilandas duxit *questiones*, quas circa Prophetarum verba Philologi aut controversiarum Theologiarum

logicarum casuumve conscientiae Scriptores movere consueverunt. Subjunguntur tandem *Loci morales & doctrinae*, ubi quicquid e Textu Sacro ad didascaliam, aut elenchum, aut epanorthosin, aut pædiam applicari potest, brevibus & perspicuis thesibus exhibetur.

Et hoc quidem filo commentarium in universum XII Prophetarum volumen Auctor pertexuisset, nisi hanc laborum telam cum vitæ staminibus immatura fata abruptissent. Cum igitur *Haggæus, Zacharias & Malachias* Schmidium interpretem non haberent, visum fuit Editori, commentaria *Friderici Balduini* Theologi quondam Wittebergensis celeberrimi in isthanc divinorum Vatum trigam, recusa succenturiare Schmidianis. Calcem Voluminis quadruplex index occupat, *Questionum* puta, *Locorum Scripturae*, *Vocum Hebraearum*, *Rerumque memorabilium*. Cætera Theologi cordatissimi opera dudum typis Argentoratensibus aut Francofurtensibus exscripta, longa hic serie recensere animus esset, nisi otium nobis fecisset *M. Henningus VVitten*, qui Decadi Nonæ *Memoriarum Theologorum nostri seculi* p. 1276. seq. eorundem Catalogum locupletissimum inseruit.

*HISTOIRE DE LA REFORMATION DE
l' Eglise d' Angleterre. Seconde
Partie. i. e.*

D. Gilberti Burneti Historiæ Reformationis Ecclesiasticæ in Anglia Pars Secunda, Gallice versa
a Dn. de Rosemund.

Londini, apud Richardum Chisvvell. 1685, in 4.

NActi tandem excerpturique diu desideratam continuationem versionis Gallicæ celeberrimi operis Burnetiani, (quod Anglice Londini jam anno 1680, iterumque anno 1683, pulcherrimis typis in folio, duobus tomis excusum prodit) non opus esse putamus multa præfatione. In recensu enim primæ partis, anni 1684. mense Augusto p. Actor. 383. & seqq. quantum sufficere credimus, & de Autore, & de interprete dictum est. Eorum uterq; in secunda etiam parte eruditionis & industriæ suæ insigne dedit documentum, ut aequi Lectores sine dubio

dubio agnoscent. Divisus est alter hictomus in libros tres. *Primus* exponit gesta sub *Eduardo VI* Henrici octavi filio, qui puer decennis patri anno 1547 successit, & immatura morte anno 1553 sublatus, ob incredibiles ingenii dotes, magnum civibus sui desiderium, & immortalem memoriam etiam exteris reliquit. Hic non modo tutorum suorum iudicium, sed & suum, quod in tenera illa ætate ad senilis prudentiæ perfectionem provecum ostendit, secutus, reformationem a patre ceptam ita promovit, ut jam non in mores aut opes Cleri, sed in dogmatum emendationem opera impenderetur. Non tamen adeo quietum aut faustum ei fuit imperium, quin non solum repugnantes haberet ex clero & populo, qui veteri sacrorum consuetudini tenaciter inhærebant; sed & procerum æmulatione agitatus, variisque criminibus offensus, severis animadversionibus, fusoque illustri sibi que cognato sanguine, tueri auctoritatem regiam coactus fuerit. *Libro secundo* regnum Mariæ, quam Henricus VIII. ex Catharina Arragonia progeniit, describitur, a morte Eduardi ad An. 1558. Quam cruentum id fuerit, postquam Maria, oppressa statim, quam ei procerum factio opposuerat, *Johanna Graja Semeria*, miræ alioqui virtutis & regii sanguinis matrona, Philippo Caroli V filio, Hispaniarum postea Regi, nupsit, & Romana sacra reducere summo cum rigore annexa est, ex plurimis scriptoribus dudum innotuit, divisus tamen in partes, & pro suo affectu gesta illius extollentibus aut deprimentibus. Autor noster, etsi religioni, quam Maria ferro & igne persequebatur, addictus, ita tamen hanc partem operis omnium fortassis difficilissimam tractasse videtur, ut neque illis, qui Regiæ consilia regebant, *Reginaldo Polo* Cardinali, (inter omnes quidem modestissimo) superioribusque aliis, laudes suas detrahat. Sicuti nec ab omnibus defectibus immunes sistit, qui sub hoc regno pro religione reformata mortem passi sunt, inter quos primarius fuit celeberrimus ille *Thomas Cranmerus* Archiepiscopus Cantuariensis, qui sub Henrico VIII inter multas dissimulationes, variaque fortuna, sub Eduardo aperte, mutationem in sacris promovit, & tandem regnante Maria vivicomburium resumto animo subiit, cum paulo ante infirmitati succumbens, sententiam suam de religione revocasset. *Libro III.* lata Protestantibus mutatio breviter refertur, quam mortua absque liberis Maria, succedens altera Henrici Octavi ex infelici illa *Anna Bullena* filia *Elisabetha*, procuravit, & ad

finem usque regni & vitæ per multos annos adversus odia & vim summorum in Europa Principum tenuit: fœmina sane, sed quæ regnandi arte exemplum, quod viri difficulter assequantur, proposuit.

Quamquam vero multa in memorabili hac (si quæ ulla alia est,) historia ab Autore producta sint, neglecta aliis, vel aliter tradita, neque nobis molestum esset, multa ex iis annotare, prolixitas tamen vitanda fuit, & utilitati legentium melius consulturos nos esse putavimus, si de documentis, quæ Burnetus utrique operis sui tomo magna copia adjecit, aliquid afferamus. Constituunt enim illa plus quam tertiam operis partem, nec ab interprete Gallo, quod sciamus, translata fuerunt. Unde singula nactus fuerit Autor, vel in opere ipso retulit, vel in margine annotavit, ut de fide illorum nemo, ut existimat, dubitandi causam habeat. Indicem omnium exhibere non possumus, quippe quod nimis longum, nec utile fortassis fuerit. Aliqua tamen præ cæteris notatu digna, interque ea, quæ Latina sunt, indigitabimus. *Parte I. sub Num. I.* adjecta est formula juramenti, quo etiam ante Henrici VIII tempora Episcopi Anglicani Regibus obstringebantur, stricta profecto, in hoc præsertim regno, in quod Pontificatus Romanus singulare sibi jus arrogaverat. Jurabant autem inter alia his verbis ad stylum illius seculi compositis: *Ero (Regi & hæredibus ejus) verus ligens, & fidelitatem in ligentia mea pure & sincere servabo, fideleque & verum obsequium, secundum optimum posse meum, faciam & impendam, contra quas-cunque personas, cujuscunque status, gradus, præminentie aut conditionis existant.* Speciatim inde promittunt, se Regi fidele consilium, si vocentur, duros, ejusque secreta nemini revelaturos, tum si quæ habeat negotia Romæ, diligenter curaturos esse. Addunt denique, *servitia & homagia pro temporalibus Episcopatus, quæ recognoscere & tenere a Rege, ut supremo domino suo profitentur, fideliter præstituros*, ut appareat, priora illa capita ad ipsorum personas pertinuisse. Inter documenta ad num. usque 47. pleraque ad causam illam famosam divortis Henrici VIII a Catharina uxore pertinent, & ex iis, quæ Anglica fere lingua a Rege ad legatos & procuratores suos Romam, & ab his ad Regem scripta sunt, arcana aulae & Pontificiæ & Regiæ non pauca patefcunt. N. 34. extant sententiæ Theologorum *Parisiensium, Aurelianensium, Andegavensium, Bituricensium & Theksanorum*, qui omnes unanimiter contra dispensationem Pontificiam, quæ Henrico viduam

viduam fratris ducenti data erat, pronuntiant. Mirum magis quod & Bononienses idem senserunt, quorum hæc sunt verba: *non potest sanctissimus Papa (qui tamen fere omnia potest) cui collatae sunt a Christo claves regni caelorum, non inquam potest super huiusmodi contrabendo matrimonio quenquam dispensare.* Patavini addunt rationem, cum illa quæ sunt iure divino prohibita, non sub sint ejus potestati, nec in illa gerit vicem Dei, sed solum super ea, quæ sunt commissa jurisdictioni hominum. In hoc quidem consentientes habuere Lutherum & Collegas, ad quos anno 1530 Henricus legatos miserat, sententiam eorum rogantes; sed permoveri se non sunt passi, ut contractum & consummatum matrimonium rescindi posse decernerent; repulsæ tamen obtegendæ causæ, petierunt, ut ulterius cogitandi spatium Rex non agre concederet. Integrum eorum responsum extat N. 35. collaudatum a Burneto, quod libertatem & bonam fidem, & conscientiam Apostolici temporis simplicitate dignam ostenderit, iniquissimo licet Protestantium rebus tempore, quo Regi blandiri pro prudentia haberi potuisset. Sententia pro divortio a Thoma Cranmero Archiepiscopo Cantuariensi pronuntiata inserta est N. 47.

Lib. II. adduntur plurima edicta aliaque documenta, ex quibus prolixè apparent, quæ Henricus in assertione supremi juris Ecclesiastici, & purgandis quibusdam abusibus in ritu & dogmatibus, tum adversus mores cleri, aut ad facultates Monachorum imminuendas egit. N. 9. Bulla extat Pontificia in Henricum regem, anno 1538 summo cum rigore verborum vibrata: N. 19. Sententia Thomæ Archiepiscopi Cantuariensis & totius cleri, ad eam rem convocati, qua irritum pronuntiant matrimonium regis cum *Anna Clivensi*. Accessere huic libro II post collectanea, sub *Additionum* titulo alia, inter quæ est (N. 6.) prolixa Melanchthonis ad Henricum epistola, Francofurti anno 1539 data, in qua Regem hortatur, ut in coepta reformatione progrediatur, indicatis quæ maxime mutari debeant. Hæc non reperitur in volumine Epistolarum Melanchthonis Londini A. 1642. recuso. N. 7. scriptum extat, quod Legati Electoris Saxonici & Landgravii Hassiæ, *Franciscus Burcardus & Georgius a Boyneburg*, itemque *Fridericus Myconius* Ecclesiastes (ita scripsit) *Goibanus*, Regi d. 5. Augusti anno 1538 exhibuerunt, in quo multis agunt de continuanda a Rege reformatione in tribus præsertim capitibus, in permittenda nempe populo *communione*

*Sub utraq; abolitione Missæ privatæ, & concedendo Clericis conjugio. Ad-
 junctum etiam est N. 8 responsum Regium humanissimum quidem &
 elegans, multisque laudibus Principum & legatorum refertum, sed
 addita simul refutatione eorum, quæ Legati in tribus illis capitalis
 proposuerant, ita tamen ut Rex ad uberiorè deliberationem rem differ-
 ret. Claudit responsum his verbis: quæ vero Christi puram atque sinceram
 doctrinam promovere, quæ Christi Evangelium dilatare, quæ ad
 repurganda Ecclesiæ Anglicanæ vitia tendere, quæ ad extirpandos abusus
 atque errores omnes spectare, quæ denique Ecclesiæ candorem exornare
 posse videbuntur, ea totis viribus sectabimur, his studebimus, his Deo
 volente in perpetuum incumbemus. De articulis vero, quos jam disse-
 ruimus, maturius cum Theologis nostris, quam primum vacabit, agemus,
 atq; ea demum statuemus, quæ ad Christi gloriam Ecclesiæq; sponse ejus de-
 corem conducere existimabimus. Vobis autem, præstantissimi Oratores,
 qui tot labores terra marique perpessi estis, ut nos inviseretis, qui cum
 Theologis nostris tam diu contulistis, qui ob Evangelii negotium a Patria
 absuisistis multis mensibus, immensas atque innumeras habemus gratias;
 nec miramur, si dulcis amor patriæ, post diuturnam absentiam vestram,
 ad reditum vos invitat. Itaque post expleta Principum vestrorum
 mandata, post absolutam in totum negotia vestra, si non gravabimini nos
 invisere, vester ad nos accessus admodum gratus erit, vosque in patriam
 non modo libenter dimitemus cum bona venia, sed ad Principes etiam
 vestros literas dabimus, summæ diligentie vestre in exequenda legatio-
 ne testimonium perhibentes.*

*Secunda pars non minorem copiam documentorum adjunctam
 habet. Inter quæ primum & maxime memorabile est Diarium
 Eduardi VI Regis, ab anno regni sui primo ad quintum usque,
 in quo pleraque notatu digna, a se Rege, aut se regnante gesta
 sua manu Anglice consignavit; simplici, & ea quæ regem de-
 cet, narratione. Servata etiam alia quædam ex autographis
 ejus producuntur a fol. 68 ad 88, inter quæ est designatio quædam
 abusuum in ecclesiâ & politia, de quorum remedio cum Statibus regni
 acturus erat; item reformatio ordinis periscelidis, ab ipso rege Lati-
 ne versa. N. 8. extat formula precum publicarum ante reformationem
 usitatarum, in quibus primo omnium Pontifex, omnesque Cleri ordi-
 nes ad monachos usque, & post illos omnes, Rex & magistratus Deo*

commendantur. N. 19. *Martini Bucer* epistola ad *Job. Gropperum* celebrem in Germania Theologum Pontificiarum partium; qui tamen ad concordiam inclinare videbatur, quod ex hac ipsa epistola apparet, in quo proposito eum Bucerus fraterna quadam fiducia cohortatur. N. 26. indiculus indulgentiarum a Pontificibus ab aliquot seculis concessarum, inter quas sunt, quæ ad centena annorum millia porrigitur: aliusque N. 29. precationum ad sanctos, interque eos ad *S. Georgium*, *Christophorum*, *undecim mille virgines*, Parisiis anno 1520 & 1526 impressi. N. 34. Lutheri epistola ad Bucerrum refertur, sine die & anno, per quam media aliqua via in controversia sacramentaria proponitur, ut nempe *ex parte Reformatorum concedatur, Christum vere adesse; Lutheri autem vicissim concedant, panem solum manducari*; de quo documento iudicium aliis relinquimus. Quoniam vero in Buceri mentionem hic incidimus, non ingratum putamus futurum Lectoribus, si Eduardi Regis verba, ex diario ejus latine versa huc transcribamus, quibus mortem & exequias ejus annotavit, ad d. 28. Febr. fol. 22. *Bucerus*, inquit, *vir doctus, mortuus est Cantabrigia; biduo post sepultus in templo S. Mariae. Tota Universitas cum tota civitate ad trium millium numerum funus comitata est. Elegantissimam parentationem habuit M. Haddon, aliam (hic nomen Parkeri quod Regi exciderat, suppletur in margine,) tertiam M. Redmainus. Hæ tres orationes mire ad lamenta moverunt populum. Tandem omnes docti, totaque Academia epicedia in ejus laudem scripserunt, & sepulchro ejus apposuerunt.* N. 35. sententia Archiepiscopi Cantuariensis legitur, qua foeminam quandam, ob Anabaptisticos errores, & pertinaciter negatam divinitatem & incarnationem Christi, hæreseos condemnavit, & magistratum puniendam tradidit. Rex factum his verbis retulit ad d. 2. Maji 1549. fol. 12. *Jobanna Bucberia, alias de Kent dicta, combusta est, quod statuerat, Christum non esse incarnatum ex virgine Maria: condemnata anno superiori in custodia habita fuit spe conversionis, & 30. April. Episcopi Londinensis & Eliensis persuadere eam conati sunt: sed restitit illis, & ad mortem usque prædicatores convitiata est.* N. 51. diploma Regis habetur, quo Germanis aliisque peregrinis, ob religionem exulantibus, templum Augustinianorum Londini concessit, permittens ut Superintendentem constituerent, & quatuor ministros. Superintendens autem eorum factus est *Johannes de Lasco*, Polonus. N. 55. exhibentur arguuli fidei, ut Eduardi

duardi tempore ab Episcopis lingua Anglica compositi fuerunt, & margini additum est, quid in iis Elisabetha postea mutaverit. Inter eos articulus XXIX de S. Cœna, regnante Eduardo ita conceptus fuit, ut præsentia realis aperte negaretur, addita ratione de ascensu Christi in cœlos, & quod corpus non possit simul esse in duobus locis. Sed omitti hæc fecit Elisabetha & substitui: *Corpus Christi datur, accipitur, & editur in S. Cœna, solummodo cœlesti & spiritali modo, & medium, quo accipitur & editur corpus Christi in cœna, est fides.*

Libro II. adjecta sunt edicta Mariæ severissima adversus Reformatos, & Acta Episcoporum quorundam, *Eduardi* in primis *Bonneri* Londinensis, qui Reginæ mandata promptissime exequabatur. N. 18. literæ Reginæ afferuntur, per quas oratoribus procuratoribusq; suis Romæ negotium dat, ut *Cardinalem Polum*, ad vacantem morte Pauli III Pontificatum commendarent. N. 35. apponitur diploma vetus, quo Henrici Archiepiscopi Cantuariensis appellatio a Pontifice ad concilium continetur an. 1427. *Libro denique III* pauca addita sunt ad Elisabethæ tempora pertinentia, v. g. mandata Reginæ, quibus ecclesiarum visitationem fieri iussit: Acta cum *Matthæo Parkero*, ut Archiepiscopatum Cantuariensem acceptaret, quod ægre ab eo impetratum fuit: formula ceremoniarum consecrationis dicti Archiepiscopi, Latine conscripta; Bulla etiam Pontificis, qua Elisabetham regno indignam pronuntiavit.

Paucis monemus, *secunda* huic parti operis præmissam esse in Anglicana editione prolixam & gravissimam præfationem, quam cur non verterit interpres Gallus, ignotum nobis est. In hac denuo multos laudat D. Burnetus, & proceres & literatos, a quibus in continuatione laboris sui adjutus fuerit, ingenue etiam profitetur se a *Fulmanno* quodam, viro docto & historiæ patriæ perito, monitum, errores quosdam circa tempora aliaque ejusmodi correxisse, & paratum se dicit, id semper facere, & veritati palmam porrigere. Dein ad præcipuas objectiones adversus Reformationem fieri solitas respondet, neque tamen negat superesse, quæ perfectiorem emendationem Ecclesiæ admittant. Inter quæ habet restitutionem disciplinæ, ad primitivæ Ecclesiæ exemplum; officium pastorum, ad majus emolumentum auditorum & diligentiorum animarum curam applicandum; porro, sustentationem eorum commodius ordinandam. Celebrat *Jacobi Regis*

& filii

MENSIS FEBRUARII A. M DC LXXXVII. 65

& filii ejus *Caroli I.* curam in *Scotia* adhibitam, qua factum sit, ut pastoribus singulis ad minimum *quingenta librarum Sterlinensium* i. e. plusquam ducentorum imperialium annuus reditus fuerit assignatus in fundis aut decimis, optatq; ut in *Anglia* pari providentiæ locus fuisset. Addit inde notabilia quædam de regimine Episcopali, quale in *Anglia* retentum est, & Presbyteriali ad exemplum Helveticarum Ecclesiarū a quibusdam desiderato, & quid hujus differentiæ occasione *Elisabethæ* Reginae tempore agi cœptum sit memorat; unde motus & separationes postea secutæ fuerint. Salutaria etiam monet de correctione morum, qua neglecta reformationis fructus corrumpitur: subjungit querimonias de incrementis *Deismi & Atheismi*.

CRITIQUE DU NEUVIEME LIVRE
de l'Histoire de *M. Varillas*. Traduite de l'Anglois de *M. Burnet*. i. e.

Animadversiones in Librum Nonum Historiarum
Antonii Varillasii, de Mutationibus, quæ circa religionem in *Anglia* contigerunt; ex *Anglico*
Gilberti Burneti Doctoris Theologi
Gallice versæ.

Amstelodami, apud *Petrum Savouret*, 1686, in 12.

Libellum hunc commode subjungi posse existimavimus *Historia*,
quam nunc retulimus, *Anglicane*. Ejus enim defendendæ causa,
& ad errores novi in *Gallia* Historiographi *Antonii Varillasii* demon-
strandos, ab autore *Anglicæ* conscriptus, & a docto interprete *Gallice*
versus est. *Varillasii Historiam* de *Hæresibus* nuper recensuimus *mensē*
Octobri anni præteriti pag. 506. ita quidem, ut commonitione aliqua
opus esse etiam nobis visum fuerit, ad cavenda quæ illi exciderant, cum
manifesta rerum veritate pugnancia: sed nos intra terminos annotatio-
nis pro scopo nostro substatimus; nec Scriptori laudem eloquentiæ
& industriæ, cum alios ejus libros memorandi occasio fuit, invidimus.
Causæ autem fuerunt *D. Burneto*, ut strictius illum aggrediretur, nec
solum librum, qua res *Anglicas* tractavit, examinaret, sed & in ingenium
& mores

& mores censuram stringeret ; quam malumus in ipso tractatu , qui brevis est , quam hic relatam legi ; sicut nec ea necesse esse duximus , excerpere , quæ in *Maimburgium* nuper defunctum , ejusq; occasione etiam in Societatem , cui is addictus fuit , acriter dicta sunt . Sane si non de factis (quæ judicanda hic non sumimus) sed de jure & honestate quæretur , nullus satis gravis critices rigor esse potest , quem non mereantur , qui sub historicæ veritatis specie , non affectus solum sed et figmenta sua producant , majoris etiam impudentiæ rei , cum ad libros & documenta , tanquam sibi visa & lecta , falso provocantes , ruptis bonæ fidei , & naturalis , nedum Christianæ probitatis vinculis , orbi illudunt . Neque excusari ista protervia religionis zelo potest . Inter veræ enim religionis regulas maxima est , veritati studere , nec vel ob bonam causam fraude & mendaciis uti , ut graviter adversus aliquod *Varillasi* dictum Auctor commentatur pag. 24. & 126 . Novum autem historicæ scribendæ genus , quod ad fabularum dulcedinem corruptum sit , *Maimburgii* quidem prodigiosæ inventioni tribuit *Burnetus* : sed ita , ut se jndice , *Varillasi* ut stylo potior aut amœnior , ita fingendi libertate minus circumspèctus magistrum superaverit . Confirmat eadem Interpres Gallus in præfatione erudita , & inter alia notat monstratque , ut *Varillasi* in historia *VVilestica* , quam antea suppresso nomine suo editam , *Historiæ de Hæresibus* inseruit , loca quædam , (inter alia de Husii morientis constantia) per quæ ingenuitatis encomium ex prima editione meruit , (*vid. Acta nostra anno 1683. pag. 506.*) jam imitationi *Maimburgii* , aut Patronorum obsequio intentior , expunxerit & mutaverit . Præter ista & alia quæ generatim opponuntur , ad mores aut sectam spectantia ; ad objectum sibi a *Varillasio* partium Protestantium , & laudandi *Cranmeri Archiepiscopi* Cantuariensis studium ita respondet *Burnetus* , ut ex aliquibus argumentis colligat , suam historiam ne lectam quidem *Varillasio* fuisse ; neque enim , si legisset , possibile futurum fuisse , ut vel dubitaret de ejus veritate , vel tot falsa libro suo *Nono de rebus Anglicanis* insereret . Narrat inde pag. 27. & seqq. ut Lutetiæ cum Abbate quodam docto & sincero , in ipsa Bibliotheca Regia , assistentibus celeberrimis viris *Thevenotio* & *Azonto* , in colloquium venerit , & dubitationes aliquas adversus historiam suam Anglicanam propositas ita removerit , ut Abbas non contentus solum esset , sed & plura documenta sibi suppeditaturum se esse promitteret . De *Cranmero* vero nihil nisi verum & probatum

attulisse se asseverat; dein alio loco pag. 203. & seqq. quæ adversus illum ex malevolis autoribus aut suo judicio protulit Varillafius, refellit. Negat inter alia, unquam illum in Annæ Bullenæ aut ejus familiæ ministerio fuisse, neque ob defensam *Henrici* Regis adversus *Catharinam Arragoniam* causam, sed ob eruditionem & morum simplicitatem, ab omni etiam ambitione alienissimum, ad *Archiepiscopatum Cantuariensem*, invitum quidem & reluctantem evedtum fuisse, cum privatus viveret Cantabrigiæ, & jam antea Regis divortium suffragio suo probasset; accessisse *Capituli* electionem & Bullam Pontificiam. Neque verum esse, quod subdole & clanculum protestatus sit, dum juramentum Pontifici, ut moris erat, præstaret, se id coactum facere; sed publice ad summum altare in templo bis testatum esse, se nolle illo juramento obligari, quo minus legem Dei & privilegia regis ac regni, & reformandæ in melius fidei & disciplinæ opus vinculo illi præferret. Repulsa autem adversarii de qua diximus suggillatione, ad indicandos ex libro ejus nono errores speciales a pag. 39. ad finem usque libelli progreditur, & ultra quinquaginta eruit, quosdam ex ingenio, ut ait, autoris effictos, plerosque vero ex *Sandero* depromptos; quem non sectetur solum, sed & judicandi & conjectandi licentia vincat. Longum foret hos enumerare. Duos in præfatione tetigit versionis Gallicæ autor, scilicet quod de iis, qui conjugium *Mariæ*, *Henrici* filiæ, vivo adhuc patre appetebant, loquens, ex *Carolo Casare & Rege Hispania* duos fecerit: dein quod dispensationem a *Julio II* ad nuptias *Henrici* cum vidua fratris, ideo indultam fuisse refert, ne Rex conjugem ex hæretica quadam familia quæreret; cum tamen illa dispensatio anno 1503 facta sit, diu ante schisma & hæreticorum illa nomina. Sed anachronismi & imperitiæ historiarum, ut & maledicentiæ multis aliis locis accusatur Varillafius, v. g. cum *Catharinæ Arragoniæ* quinque liberos assignat, quæ non nisi tres habuit: cum gubernatorem *Eduardi* Regis pueri non *Sommersecum*, sed *Northumbrium* facit: cum inter historicos Anglos *Mortonum* refert, qualis nullus fuit: cum *Henricum Mariæ Scotiæ* reginæ maritum ex inferiori nobilitate (*simple Gentilhomme*) fuisse scribit, qui ex familia *Stuartorum*, & *Comitis Lenoxii* filius primogenitus, (*Lords*) procerum titulo jam generis sui prærogativa ornatus, imo materno ex genere proximus post *Mariam* Regni hæres erat: dum *Henrici VIII* ex proavo paterno genus, ut igno-

bile taxat, cum tamen Theodori (*Tudors*) ex antiqua & primaria inter Cambros nobilitate, & Regiæ Gallorum genti affinitate conjuncti fuerint: dum *Sanderum* ob librum suum pulsum a Protestantibus, in Anglia occubuisse tradit, quod tamen in Hibernia factum sit, rebellionis, non libri causa, quippe qui demum post mortem ejus prodierit: cum *Cajetanum* jussu Pontificis de causa divortii judicium suum aperuisse, librisque suis inferuisse narrat, qui tamen diu ante litem inter Regem & uxorem scripserit: cum decretum, quo Episcopi regni Henrico obsequium detulerunt, *Cranmero Cantuariensi* & *Léo Eboracensi* Archiepiscopo imputat, cum id factum sit biennio ante quam Cranmerus ad dignitatem illam pervenisset, sub *Warhamo Archiepiscopo Cantuariensi*, & repugnante *Léo*; consentientibus vero aliis omnibus, etiam *Fisbero Roffensi*, qui tamen unus a cæteris in causa divortii dissentiebat. Ubi iterum taxatur *Varillasius*, quod non omnes aut plurimos, sed obnoxios tantum quosdam Regis causam probasse refert. Reliqua ex ipso tractatu, & collatione ejus cum libro *Varillasii* rectius intelliguntur.

*AN ESSAY OF THE GREAT EFFECTS OF
even languid an unheeded Motion, wherunto is
annexed an Experimental Discourse of some little
observed causes of the Insalubrity and Salubrity of the
Air and its Effects, by the Honourable Robert
Boyle, Fellow of the Royal Society. i. e.*

Tentamen magnorum effectuum languidi etiam
& inobservati Motus, cui annectitur Discursus Ex-
perimentalis de causis quibusdam salubritatis & in-
salubritatis aeris, ejusque effectuum, parum observatis.
Autore Roberto Boyleo, Nobili Anglo & Socie-
tatis Regiæ Socio.

Londini, apud Richardum Davis, 1685, in 8.

E Tiamsi ætate hac nostra in motus localis natura legibusque expla-
 nandis, Mathematicorum æque ac Physicorum varii defudarint fe-
 licissime, tantum tamen abest, ut ab his Autor noster ingeniosissimus
 omnem eam exhaustam existimet doctrinam, ut potius multa et-
 iamnum ibi superesse perscrutanda, Tentamine præsentis, in gratiam
 Qualitatum occularum facilius enodandarum alias conscripto, ex-
 presse doceat. Ante vero quam ipsam motus languidi efficaciam de-
 monstraret, concedi sibi id, quod alibi jamdum, forsan *Tr. de Origine
 Formarum & Qualitatum* prodit annotatum, postulat: corpora vi-
 delicet non veluti totidem materiæ portiones sive massas, magnitudine
 solummodo ac figura invicem differentes, sed potius tanquam corpo-
 ra texturam peculiarem, eamque internam non secus ac figuram exter-
 nam obtinentia esse respicienda, adeoque propter structuram hanc
 eorum pleraque tanquam ejusmodi machinas consideranda, quæ ita &
 formata, & alia inter corpora locatæ sint, ut quandoque agentia catero-
 quin debilia, notabiles in easdem exerere queant operationes. Hinc
 pro magnis motus localis, quem vel minus evidentem, vel languidum
 censent, effectibus detegendis octo pandit *Observationes*, singulas, cur
 motuum talium virtus negligi vulgo soleat, aperientes. Scilicet *pri-
 mo* magnam celeritatis efficaciam in minutis etiam corporibus, præser-
 tim si hæc per exiguum saltem moveantur spatium, plerumque minus
 attendi observatur; cum ingentem nihilominus vim rapidiori motu
 corpori communicatam, non tantum glandes plumbeæ e machinis
 bellicis evibratæ, sed metalla quoque varia celerem inter tornationis
 motum ita incallescunt, ut fragmentula inde projecta manifesto sæpi-
 us calore palpebras & manus lædant artificis; item chalybis silice fa-
 cta concussio, mox scintillulas ceu veras lapidis particulas motus ve-
 hementia vitrificatas & ignitas producens, ad sensum præter alia
 exempla adducta evincant. Neque ipsa fluida hic corpora, tametsi
 exigua prædita mole, a potentia insignes in solida impressiones exer-
 cendi, modo magna celeritate gaudeant, removenda esse, radiorum
 solarium speculo ustorio collectorum, flammæ lampadis, atque ac-
 ris excellenti sclopeto pneumatico inclusi exemplis ostenditur. *Se-
 cundo* equidem satis nos proclives esse indigitamur corporibus fluidis
 propter mollitiem horum ac motum insensibilem, omnem in solida

effectum sensibilem denegandi ; at quo jure, mirandis aliquot soni operationibus, in solida corpora & ad distantiam notabilem editis, haud obscure coarguit Auctor, v. g. tormenta bellica explosa, præterquam quod e longinquo audiantur, ac vel absque vento manifesto fenestras domorum multo intervallo distantium concutiant, sæpiusque penitus, si præsertim sono directe objiciantur, diffringant, in ipsis nonnunquam ægris evidentem molestiæ procreare sensum ; item a machina quadam parva, cujus exterius navibus applicitæ auxilio artifex quidam has demergere novit, tantâ dum agit circumcirca excitari tempestatem, ut naves aliæ aliquo ab eo spatio distatæ perquam violenter inde commoveantur. *Hinc* motiones corporum, ob summam sui exilitatem sensibus haud patentium justo minus æstimari, eorum non obstante numero, quo turmatim agere valeant, movetur querela ; effluvia quandoquidem corporum talia concipi debere, quæ intuitu exilitatis & quandoque figuræ, intimos aliorum corporum recessus promte subire, ibique, quia multa & celerrime agitentur, magnam in particulas, ex quibus itidem solida corpora coagmentantur, vel quiescentes, vel lente perquam motas, edere vim possint. Veritatis hujus illustrandæ gratia plures suggeruntur instantiæ, v. g. licet cum sacchari, tum succini portio simul aquæ vel cerevisiæ immittantur, succinumque tanquam levius fundum vasis tardius petat, unice tamen saccharum a particulis liquidi subito penetrari, totumque brevi temporis momento dissolvi ; sic Mercurium repetita olei virioli abstractione fixatum, ab aqua limpida affusa exteriusque commota confestim pariter permeari, manifesteque ita alterari, ut colorem modo album cum citrino nunc commutet ; sic tenuem cupri laminam a spiritus vini accensi flamma paucioribus minutis adeo penetrari, ut incallescantia sensibilis, minimas ejus moleculas a particulis igneis varie ac vehementer agitari, satis indicio sit ; item particulas aqueas frigidas in glaciem concrecentes, quamvis tardius moveantur, quia magnus tamen earum numerus, tanta sæpius vi expansivum exerere motum, ut vel ipsa vasa e metallo confecta probeque obturata disrumpantur. *Tum* de incuria, qua minus accurate adverti solet, quomodo motus localis per diversâ quoque media & corpora solida propagari possit, disserit Illustris Auctor, quatuor potissimum occasiones, quarum intuitu motus communicatio difficilior longe reipsa concipiatur, partim annotan-

do, partim contrarium aliquot exemplis declarando. Et quamvis porro de effectibus plerumque, quos invisibilis fluidorum motus determinatus in dispositis animalium corporibus valet producere, vix cogitari observetur, manifestæ tamen ejusmodi operationes, quæ a durantibus sonis similibusque aeris aliorumve fluidorum agitationibus continuis, solida in corpora interdum non sine stupore proficiscuntur, qualesque plures, e.g. a strepitu liquidi per epistomium decurrentis non neminem ad urinam reddendam stimulari, item foeminæ cuidam a certo Musicæ tono lacrymas etiam invitæ extorqueri &c. una hic recensentur, eo minorem in Autore nostro pariunt admirationem, quo exactius hic ictuum multitudinem a fluidorum particulis in momento quasi corpori consistenti & prædisposito illatorum expendit. Ast in corpora ipsa inorganica magnam pariter invisibili fluidorum motui competere potentiam, respectu saltem ad determinatam quandam convenientiam sive relationem, inter peculiarem texturam unius, & peculiarem modificationem motus alterius habito, instantiis aliquot petitis v.g. a chordarum unisonarum sympathia, a vitris ad distinctum saltem instrumenti musici sonum trementibus, item a certo tantum tono sub arcu resonante &c. *Observatio sexta* vindicat. *Inde* corpora diversa, etiam si violento in statu tensionis vel compressionis revera tunc detineantur, falso nihilominus respici solere, tanquam partibus absolute quiescentibus prædita, innuitur; sic v.g. ferrum vel argentum malleo probe percussum, quoad intestinas commoveri particulas, nullo equidem discerni oculo, tactu tamen accedente ex calore, vel saliva adspersa e strepitu manifesto idem deprehendî; sic vitra, quæ optime videntur confecta, sæpius aliquo tempore post, quam ab igne remota sunt, sponte sua agere rimas, plerumque non nisi ob validam, sed inæqualem, partium vitri contractionem; item stricture cupri excandefacti, nec non mixtorum nonnullorum fragilitatem, de simili quadam partium contractione palam attestari. *Tandem* ratio palmaria & ultima, cur motus ejusmodi languidi prætermittantur, similiter in nos rejicitur, qui hærentes tantummodo circa solidorum corporum motus, ubi eorum unum ab altero toto dispellitur, vel ad minimum sensibiliter ad alterum impingit, vix eos effectus, quorum ortus motibus intestinis ab agente externo in partibus ejusdem corporis excita-
tis debetur, observemus; ac ne gratis videatur prolata, largum pro-
duc-

ducitur epistomium aereum, cujus clavis si hinc inde in cavitate contigua vertatur, brevi temporis spatio partes contiguas mutua ista attritione adeo incallescendo intumescere, ut clavis instar cunei infixi profus resistet immobilis, nec prius, quam partes refrigerata sese contraxerint, circumverti denuo queat. Eundem in finem instrumenta quoque ferrea acuta, nimis incallescendo temperiem deperdientia, item vitra optica inter poliendum dehiscencia, neque non corpora varia vim electricam motu attritionis acquirentia, similiaque exempla allegantur. Ex quibus observationibus cunctis haud frustra colligitur, motus ejusmodi, qui plerumque aut penitus non observantur, aut observatu indigni judicantur, insignes in corporibus prædispositis edere posse operationes, adeoque ad diversa difficilia naturæ phænomena producenda multum momenti conferre.

Experimentalis autem, qui adjungitur, discursus aerem salubrem & insalubrem, quatenus uterque effluviis subterraneis adscribendus veniat, *quatuor* illustrat *Propositionibus*. Primo siquidem diversis in locis salubrem non minus ac insalubrem aeris constitutionem, in genere consideratam, multum expirationibus subterraneis, ac speciatim iis, quæ emissiones ordinariæ Nobilissimo Autori salutantur, deberi probabiliter ex eo infertur, quod in locis quibusdam, ubi aer magis propitius deprehenditur, quam qui a qualitatibus manifestis expectari talis possit, causa cui aeris habitudo ista adsignari valeat, præter sua via miasmata e terra exhalantia, appareat nulla, utpote quæ vel transpirationem promovendo, vel fermentorum morbificorum productionem impediendo, aut activitatem saltem cohibendo, vel particulas noxias destruendo, aliisve viis corpora regulari in statu, sanitatis nomine indigito, conservent. Effluvia equidem mineralia plerumque nociva reputari & vegetabilibus & hominibus, esse tamen posse præterea, quæ cum utrisque amice conspirent, fodinis quibusdam stanni in occidentali Angliæ parte sitis, ubi arbores supra mineras æque virescunt, ac metalli fossiores sanam longamque vitam degunt; item Hungariæ exemplo, in qua aer fodinis Cinabaris mineræque Rothgûlden-*Erz*, vulgo dictæ incumbens, sanitati præprimis deprehenditur conveniens &c. declaratur: quin imo cum fossilia quædam analysi chymicæ sub-

Subjecta multum præbeant salis volatilis virtute medica vix destituti, haud frustra supponitur, particulas ejusmodi e solo aerem petentes salutare hujus quam maxime conducere dispositioni. Quod vero aer perniciosus quoque respectu effluviolorum subterraneorum existat, minus videbitur dubium iis, qui non solum multitudinem mineralium exitiosorum præsalutaribus majorem, sed & vim horum nocendi longe efficaciorum, exemplo Auripigmenti, Sandarachæ & Arsenici, expirationibus suis subitaneas noxas interentium, considerant, itemque Marcasitas acrisale vitriolico præditas, multoque, quam vulgo quidem constat, frequentiores contemplantur. Atque quemadmodum *secundo* in diversis locis morbos endemicos, ita *tertio* epidemicos pariter quosdam ex parte ad minimum ab effluviis subterraneis descendere conjicitur: endemicos quidem, quod sæpius nulla horum causa manifesta cernatur, e diverso e corporibus subterraneis miasmata penetrantia copiosius emitti, ipsumque corpus humanum ratione cutis porosæ una pervium esse, exemplis ostendatur: epidemicos autem, quod partim ipsa aeris intemperies calida vel frigida, humida vel sicca, quibus istorum multi alias adscribuntur, ab exhalationibus ejusmodi corporum subterraneorum, quorum natura nos penitus adhuc latet, oriri possit; partim etiam, quod phænomena pestis, de cujus productione ac curatione multa disseruntur, hanc ab effluviis quandoque subterraneis provenire, aut saltem per eadem propagari, probabile reddant. *Quarto* denique plures morbos, qui novi salutantur Medicis, ab halitibus subterraneis, tanquam causa vel primaria, vel socia exsurgere, eo minus dubitatur, quo magis tum aliæ causæ, v. g. astrorum influxus, intemperies aeris quæcunque manifesta, procreandis iisdem insufficientes demonstrantur, tum globus terraqueus diversis mineralibus nocivis, quorum multa nostram quoque fugiant notitiam, turgidus asseveratur. Quæ cunctæ propositiones hactenus verisimiliter assertæ, quo majori suffulciantur fide, aliquot Autor Nobilissimus subnectit Experimenta Chymica, ipsa metalla perfecta exhalationum specie in aerem elevari posse, quod minus forsitan probabile videretur, detegentia; v. g. tenues cupri laminas, cum æquali vel duplo interdum Mercurii sublimati pondere destillationi expositas, caput mortuū reliquisse de resinosa natura instar ceræ Hispanicæ fluente ac in flammabili participans, hoc grossius pulverisatum ac aeri libero primum reli-

ctum, hinc spiritus salis sapius affuso perfecte saturatum, speciem quandam viridis aeris exhibuisse, quod rursus cum tripoli aliove additamento fixo & insipido mixtum & destillatum, multum liquoris suppeditavit, omni quidem colore instar aquæ communis destituti, mox tamen ab affuso spiritu cornu cervi, vel salis ammoniaci colorem obscure atque eleganter viridem adsciscentis, adeoque corpusculorum cupri præsentiam commonstrantis.

ROLANDI MARESII EPISTOLARUM
Philologicarum libri II. cum aliquot amicorum ad

eum, nec non aliorum Cl. virorum ad alios, non dissimilis argumenti epistolis; curante L. A.

Rechenberg.

Lipsiæ, sumptibus Joh. Casp. Meyeri, anno 1686.

in 12.

IN tanta epistolarum clarorum ac illustrium virorum copia, super-
vacaneum videri poterat, novas seculo imprimis tam erudito in lu-
cem emittere publicam; cum pauci reperiantur, qui veterum doctissi-
mas licet epistolas debita evolvant industria. Enimvero si quis *Ma-*
resii hæc cum illis antiquorum contendere instituat, aut affectu in eum
fallimur, aut majorem illis hæc studiosæ juventuti ac scholis afferent
utilitatem. Cum enim *tria* sint epistolarum genera; *unum*, cujus
causa res ipsa est, ut certiores faciamus absentes, si quid est, quod
scire aut nostra, aut ipsorum interfit, nimirum quo privata negotia
tractantur; cujus generis proventus superiori & hoc nostro seculo
decurrende fuit maximus; *alterum* familiare & jocosum, nonnisi
inter conjunctissimos amicos receptum: *tertium* serium & grave,
quod vel ad rempublicam, vel ad studia literarum pertinet: hoc po-
stremum *Maresius*, vir exquisitæ doctrinæ & judicii, cum Plinio Ju-
niore heic elegit; & quidem quod studia, rationem studendi, scriben-
di, scripta emendandi, explicandi, judicandi de scriptoribus
tum antiquioribus, tum recentioribus (sed vita functis) atti-
net. De his ergo & universa re litteraria, sine fuce, &
absque convitio in epistolis suis ad amicos & celeberrimos viros exara-
tis, sententiam suam aperit. V.g. l. x. Epist. 2. *de ratione scribendi vere-*

rum atque exterorum: 3. de veteribus ac bonis libris legendis: 7. de styli vitiis atque virtutibus agit. Ep. 8. Tacitum & Lucanum ob graves crebrasque sententias laudat. Ep. 9. doctos etiam paucorum librorum lectione atque attenta meditatione fieri: 10. publicas bibliothecas parum prodesse studiis, quibus libri non commodantur: 16. adolescentibus schola egressis non Apulejum aut Barclajum, sed Ciceronem maxime sequendum demonstrat. Ep. 32. de comædiis prisca ac nostris: 33. de ἔγκυκλιον καὶ δεικὰ cuique, ut eruditus habeatur, necessaria: 34. de privatis bibliothecis & de habendo librorum delectu: 35. de convenientibus prudentium ac doctorum virorum in bibliothecis, ac de eorum utilitate: 40. de ratione legendi interpretes juris agit. Ep. 46. non omnia antiqua, sed tantum necessaria ac utilia examinanda & ediscenda esse, monet. Ep. 49. de antiquariis, & de Ciceronis, Athenis Lipsique dialogis tractat.

Lib. II. Epist. 4. de Ciceronianis & de coactis in pœsi argumentis, quæ improbat: 5. de vitarum Scripioribus, quales esse debeant: 6. de Plauti & Terentii, ut & Propertii & Tibulli comparatione: 7. de duobus Criticæ generibus: 8. de linguæ Græcæ cognitione & necessitate: 9. de causis, cur hac ætate plurimi docti, sed pauci elegantes scriptores inveniantur differit. Ep. 12. quibus scientiis ornatum esse conveniat Theologum, ostendit. Ep. 14. dicit raro nunc contingere, ut aliquis simul sit in philosophia & philologia egregius: quod tamen apud antiquos fuerit vulgare. Ep. 16. fructum præcipuum doctrinæ, utilitatem publicam esse ait. Ep. 18. de litium multitudine, quæ ubique, sed præcipue in Gallia viget, queritur, quam magna ex parte Juri Romano acceptam refert. Ep. 20. de malis hodiernis scriptoribus & eorum vitiis agit: 21. de monumentis antiquitatis, & præcipue de nummis, qua occasione Trifianum laudat. Reliquarum argumenta similiter erudita ac plane utilia, & initio libri & epistolis singulis præmittuntur.

Sub finem Marefianarum, quoque epistolæ amicorum ad ipsum exarata, sed non minus elegantes annexæ sunt: ut Nicolai Heinsii, Dionysii Petavii, Job. Fred. Gronovii & Francisci Ogerii. His propter argumenti similitudinem, Editor harum clarissimus subjunxit Rudolphi Agricola epistolam ad Jacobum Barbirianum de formando studio, Rogeri Aschami Angli Epistolæ ad Job. Sturmium partem, quæ de imitatione agit, & libr. 1. Famil. Epist. pag. 6. laudati Aschami legitur. His

succedunt selectæ aliquot epistolæ Galli doctissimi *Johannis Ludovici Balzaci* de peregrinis vocibus & citatione alienis in orationibus; de spuria dictione ex vernacula & pluribus linguis aliis confarcinata; de styli dotibus, vel vituperiis; de optimo dicendi genere; de jocis in noxiis & titulorum inanibus, et Apologia pro Plutarcho: item *Jacobi Thomasi* de ritu coronandi Poetas, & *Thomæ Reinesii* ad laudatum Thomasi de lauru poetica, & hujus ad *Gottfridum Guiljelmum Leibnizium* de dissensu Aristotelis a Cartesio & philosophis novis. Tandem duæ Epistolæ *Benedicti Hopperi* de viris eruditis, quos in Gallia, Anglia, Batavia, inferiori Saxonia, Dania & Suecia salutavit, appendicem hanc eruditis & historiæ litterariæ studiosis forte non ingratam finiunt.

NOVUM GENUS HYGROMETRI, MINUTISSIMAS AERIS MUTATIONES DUPplici modo ostendens,
inventum a M. Gothofredo Tenbero,

Ciza-Misnico.

TAB. II. **H**ygroscofia vulgaris, quæ hæcenus videre nobis licuit, hac ratione sunt constructa, ut, vel unica revolutione, vel certa tantum arcus parte, vel profus incerta graduum distinctione absolvantur. Hinc, quia neque instituto satisfacere, neque mutationi aeris exacte respondere viderentur, nobis de perfectiori structura sollicitis, motus spiralis & cochlealis in mentem venit; qui etiam ex voto cessit.

Fecimus enim primo simplex quoddam, hoc est, ex unico asserculo abietino constans hygrometrum, indice helicem seu lineam spiralem describente, præditum, quod insensibilem alias aeris mutationem per aliquot annos nobis exactissime monstravit. Formam ejus repræsentat *Fig. I.* Hoc simplicioris structuræ Hygrometrum, nupera meditatione non infeliciter monstrandi virtute adhuc augere aggressi sumus. Nam unius loco sumendi sunt quatuor asserculi abietini, paratisque subscudibus sulcatis *ab, cd, ef, gb*, ut exhibet *Fig. II.* in crenas *ab & c.* decenter inserantur tam capaces, ut occupante humiditate poros asserculorum *iklm*, libera tamen sui motione sursum deorsum gaudeant. Primus asserculorum (*Fig. VI.* in suprema parte *n.* firmiter insigatur, ut humiditate crescente incrementum

Fig. I.

TAB. II. ad a. 1687. pag. 76.

Fig. IV.

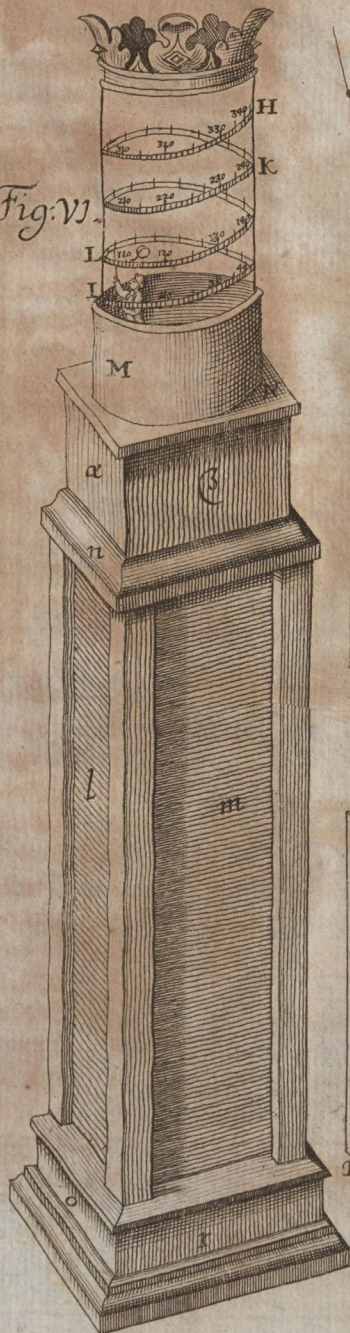

Fig. V.

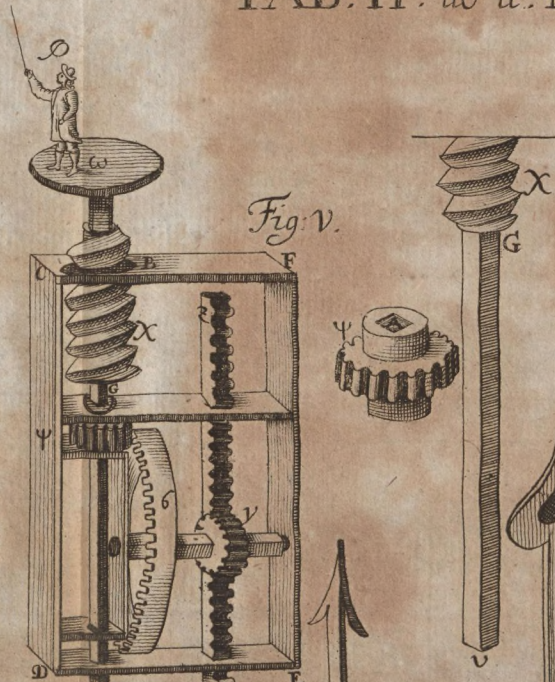

Fig. III.

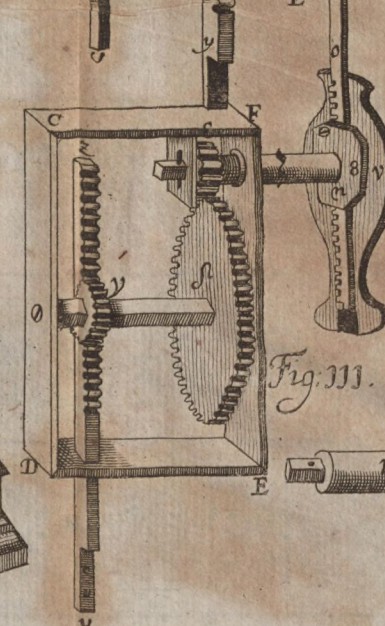

Fig. VI.

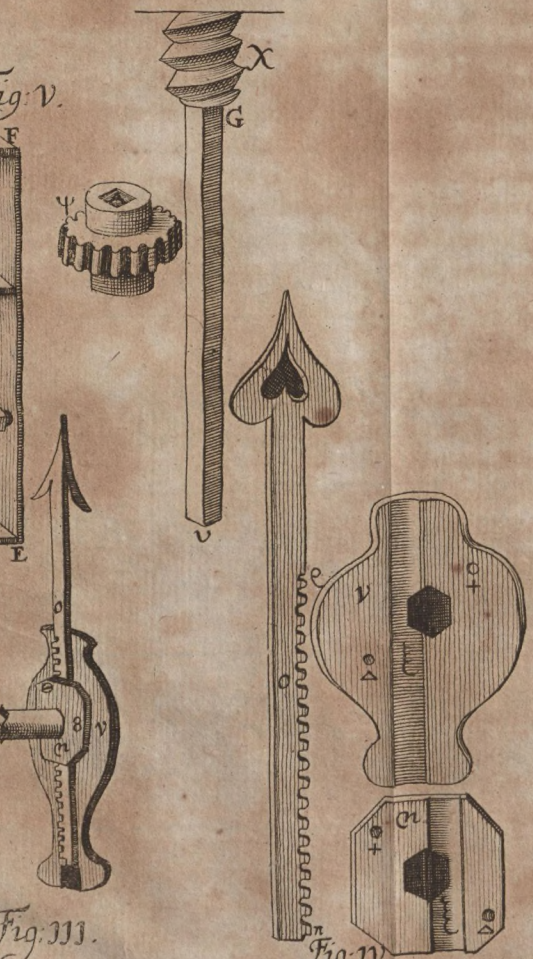
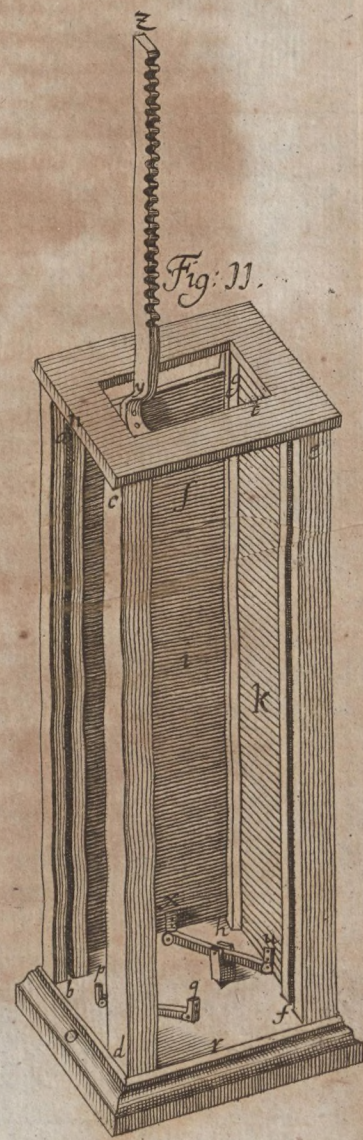

Fig. II.

mentum exinde proveniens inferiorem versus partem σ detrudat, cui scapus volubilis pq Fig. II. additus ex altera parte r , elevabit asserculum m secundum, qui dum supra infixum scapum s elevat, alterum hujus crus t tertium asserculum k deprimet, & iterum huic adjunctus scapus ux , dum descendit parte u , ex altera sui parte x quartum asserculum i in altum protrudet, cui affixa firmiter regula dentata yz in superiorem cistulam $CDEF$ porrecta, dentibus suis circumvolvitur rotulam γ , quæ grandiore sibi vicinam δ habet, grandior δ circumducit aliam superiorem ϵ , cum concavo cylindro suo ζ , circa alium immobilem cylindrum ν , concavo ζ inditum, mobili, ut Fig. III & IV. docet. Exterior autem cylindrus ζ in anteriore parte sexangulari κ incisus est, ad dimidiam fere sui crassitiem, ut interioris immobilis cylindri i dentes λ , appositi, interque duas lamellas $\mu\nu$ (sulcum ξ , quanta est latitudo & crassities indicis σ , habentes) conclusi indicis σ , congruentes incisuras $\pi\rho$ comprehendere, & ita vi cylindri mobilis ζ , & laminarum $\mu\nu$, cochleis τ , Δ combinatorum circumductum, mox longiori, mox breviori distantia a centro propellant, & sic ductos illos spirales Fig. I. exhibeant. Cum enim index σ loco moveri ne queat, & tamen circumvolvatur, necessario immobilis cylindri i dentes λ comprehendunt nunc hos, mox alios indicis σ dentes $\pi\rho$, & ita leni motu intra sulcos ξ huc illuc trahent. In quo etiam totum consistit artificium, cum alias motus circularis simplex unica revolutione omnia monstrare debeat, plures enim, dum idem principium repetit, distincte animadvertere non licet. Sic igitur gyratione indicis σ , vicissitudines aeris quæ humiditatem siccitatemque patefiunt. Nota, quo facillimo negotio ex hujus indicis structura, circinus, ad describendas lineas spirales seu helices, aptus esse formari possit, non est, quod prolixius hic describamus.

Accedit & alia meditatio, aliusque modus explorandi ascensionis descensionisve, ut Fig. V & VI monstrat. Nempe rotula illa γ in nexa linea dentata yz , ex altera quoque parte annexam habet vicinam rotulam σ coronatam (vulgo *Kronrad*), quæ secum circumvolvitur rotulam ψ , foramen quadratum A habentem, in quo linea est oblonga, quadrata Gv facile in eo foramine A mobilis, superiore parte X cochleata, inque matrice sua B congruente disposita. Quando ergo circumvolvitur rotula ψ , secum necessario circumducit lineam hanc

quadratam *Gv*, illa autem a matrice sua *B* pro ratione motus, mox in altum, mox profundum trahetur: huicigitur, si orbiculum ω impofueris, ut *Fig. V* monstrat, collocaverisque homunculum ϕ indice, digito vel virga, circumductio ejus in vitro *ILHK* gradus convenientes in linea spirali monstrabit, quæ distantiam *HK* vel *LL* a semet eam servabit, quæ est inter cochleæ *X* ductus. Poteruat autem ad tegendum artificium, tum infra *or*, tum superius $\alpha\beta$ & *MN* apponi asserculi alii, ut cistulæ *MN or* oblongæ figuram totum Hygrometrum referat, uti *Fig. VI* monstrat. Sic vel levissimas aeris mutationes patefactum iri non immerito, experientia hæcenus edocti, putamus.

CHRISTIANI VVEISII INSTITUTIONES

Oratorie ad Praxin bodièrni Seculi accommodatæ. &c.

Lipsiæ, apud Jacobum Gerdesium, 1687, in 8.

MUlis miscendas nunquam non esse Gratias, hoc est, sapientiæ & Meloquentiæ studia indivulso conjungenda nexu, usitata illa Græcis pariter, ac Romanis olim phrontisteriorum insignia, Mercurii videlicet & Minervæ statuæ uni insistentes fulcro cum hoc lemmate, HERMATHENA TE DELECTET, non obscure monuerunt. Tametsi vero nihil cum Deastrorum simulachris commercii possit esse Christianorum gymnasiis, minus erraturum tamen opinamur, qui limatum hoc Systema Institutionum officinam dixerit, effingendis affabre Hermathenis utilissimam æque ac instruatissimam. Omnem siquidem in illo operam, omnes ingenii nervos eo intendit Autor meritis in rem literariam, & juventutis studia clarissimus, ut ἡδίστη illα συζυγία, & copiose loquens sapientia, quam priscum ævum Hermathenis suis adumbratam voluit, certis immotisque fundamentis nixa, in optimis ingeniis mature accendatur, exercitatione indefessa foveatur, augeatur, ornetur, atque perficiatur.

Non itaque proprio solum exemplo in Præfatione docet, quibus mediis facultatem Oratoriam excoluerit ipse, sed in universo etiam opere, quæ cum ad Inventionem, tum ad Dispositionem, tum ad Elocu-

Elocutionem, et si quæ sunt alia Rhetorum officia, ulla possunt rationefacere summo studio, methodo perspicua gravique consilio est complexus. Et primum quidem in eo locum dedit *PRÆPARATORIO*: Generali partim medium: postremum vero Speciali. Iste Progymnasmata: illa & Inventionis, & Elocutionis doctrinam: hæc Eloquentiam Scholasticam, Politicam, & Ecclesiasticam Lectorum oculis proponit. A Dispositione autem, quam ab Inventionem, initium ducere maluit, quod usus demonstret informationem hoc servato ordine longe feliciter succedere; dummodo Præceptor contingat a rerum copia instructor, qui inventionis defectum certis suppeditatis argumentis expleat. Integram ergo Dispositionis doctrinam, pro discipulorum quidem captu, in Libro Progymnasmatis tributo sic explicandam duxit, ut initio quibus parari adminiculis *verborum* possit copia ostendat. Et sane quæ de permutatione, adjectione, & variatione, velut præcipuis copiarum fontibus hic proferuntur, non parum confirmandis iis proderunt, quæ eodem de argumento summi in hoc genere artifices, Erasmus, J. Camerarius in *Elementis Rhetoricæ* p. 37. & 38. A. Buchnerus de *Commutata ratione dicendi*; C. Arnoldus in *L. L. ornatu*, Jac. Thomassius noster in *suis de Copia verborum Tabulis*, nervose præceperunt.

Hinc de *Verborum Connexione*, seu de Periodo differitur. Quæ cum nihil aliud sit, quam enunciatio Logica, cujus subjectum & prædicatum verborum vel rerum adjectionibus illustratur: cumque adjectiones istæ nunc meris commatibus distinguantur, nunc præter commata unum vel alterum accedat colon, aut semicolon, in tribus maxime dilucidandis hic Autoris opera versatur: videlicet quid subjectum sit & prædicatum, quæ verborum & rerum sit adjectio, quæ denique commatis, colli, semicoli, & puncti differentia. Reales adjectiones docet fieri jam per formulas judicantes de connexionis, quæ subjecto cum prædicato intercedit, veritate, vel etiam bonitate: jam per circumstantias, ubi primi quasi fontes amplificationum aperiuntur; jam per allusionem, quæ τὴν τῶ ὁμοίᾳ θεωρεῖται, commendatam etiam I. Top. XIII. XVII. & XIX. ab Aristotele, hoc est, simile, comparatum, exemplum, testimonium & hujus generis alia respicit: jam per concessionem, adhibitis Grammaticorum particulis concessi-

vis: jamper conditionem, quæ præcipuam habeat particulam conditionalem *si*, in sensu positivo, vel in sensu dubio exaudiendam.

Tertium inter Progymnasmata locum *Periodorum* assignavit *connexioni*, explicans quomodo ista primo *per Chriam*, secundo per antecedens & consequens, tertio per thesin & hypothesein institui habe-rique in Oratione possit. Chriæ quatuor assignantur partes: protasis, quæ thesin habeat primariam, cujus explicatio suscipienda est: ætiologia, quæ rationem afferat, cur thesis hæc sit vera: amplificatio, quæ variis illustramentis id agat, ut ætiologia commendetur: & conclusio, quæ protasin, annexa nonnunquam facili consequentia exinde fluente meditatione, repetat. Porro amplificationum tres constituuntur classes, vulgaribus a *dialecticis*, & his a singularibus dixeritis. *Vulgares* capi notat a contrario, quo & amplificationem ab objectione videas referri; a simili, ab exemplo, a testimonio; his accensentur comparata, emblemata, monetæ, inscriptiones, & apophthegmata: *Dialecticas* topicis et locis, notatione, definitione, genere & specie, toto et partibus, causa efficiente, finali, materia, forma, effectu, circumstantiis, & adjunctis. *Singulares* e tribus derivantur fontibus: interpretatione seu paraphrasi, eaque rursus vel grammatica, quæ sensum; vel politica, quæ fundamenta; vel historica, quæ occasionem, vel eventum dicti afferat: insinuatione, quam nunc a persona loquentis nunc ab audientis, nunc a circumstantiis argumenti sumere oporteat: meditatione denique seu consecrariis, quibus vel doctrina, ad disciplinam aliquam realem; vel adhortatio ad vitam & mores; vel consolatio ad fortunam perferendam spectans contineatur. Atque hæc amplificationum genera ut frequentissimo usui sint Theologis, sic novam iis gratiam afferre aliquando Rhetorum figuras, Sermocinationem, Protopopœiam, & Apostrophen.

Artificium porro connectendi periodos *per antecedens & consequens* expositurus Autor, observat primo ab ætiologia oratorem hic ad protasin procedere, eoque per inversam chriam: secundo dispositionis fundamentum in enthymemate latere Logico: tertio, connexionis hujus usum in gratulatione nuptiali, in formula solandi alicujus luctum, in voto propemptico, in objurgandi formula, & cæteris honestamentorum generibus; præterea in epistolis maxime deprehendi, nec posse ullum in vita humana casum emergere, qui dispositionem

talem non admittat. Connexionem denique *per thesin & hypothesein* considerans, formam initio & dispositionem, partesque in ea occurrentes persequitur; deinde materiam & applicationem triplicem; utpote facilem, generis puta ad speciem, totius ad partem, causæ ad effectum, regulæ ad exemplum, exempli ad exemplum: mediam, similitium, æqualium, & inæqualium, dissimilium: & difficilem, instituendam per allegoriam; quæ primo in liberam & adstrictam, porro in primam & secundam, rursus in simplicem & compositam dispescitur. Eucleato artificio, monstratur qua ratione thesis & hypothesis, antecedens & consequens junctim oratione integram constituent: quodq; major propositio & minor in syllogismo non aliter quam thesis & hypothesis: præmissæ vero & conclusio plane ut antecedens & consequens sibi invicem respondeant. Id quod confirmari putes doctrina etiam Aristotelis, juxta quam eversa conclusione, præmissarum aliquam everti constat, perinde ut destructo consequente, antecedens omnino contingit destrui.

A periodorum, ad ipsarum *Chriarum*, e quibus totum orationis corpus formatur, *connexionem* progressus, de rhetoricis orationis partibus sic sentit, ut duas, propositionem & tractationem, pro necessariis: duas rursus, exordium & conclusionem, pro accessoriis habeat, narratione relata ad exordium, confutatione ad tractationem ipsam. Postquam igitur de *Exordii* cum inventionem, tum amplificationem præcepit, suum de fine & decore in exordiis servando, nec non de exordio generali, speciali, & specialissimo judicium interponit. *Narrationem* in naturalem & artificialem distribuit. In *Propositione* utut breviter & perspicuitatem commendat, explosas tamen plane allegoricas & ænigmaticas propositiones noluit. *Tractationem* componi totidem e chris statuit, quot habet illa partes, eoque in elaboratione dandam esse operam, ut protases sint in promptu, suis ætiologiis postmodum & amplificationibus explicandæ. Atque in re laudanda protases ab honesto, ab utili, a jucundo, a facili, a necessario desumi: vicissim in vituperanda a turpi, a damnofo, a molesto, a difficili, a fuga necessaria; neque dissentire adeo has partes Topicis a Locis, ut non *resolvi* facilissimo negotio in eisdem queant. In *Confutatione* adversariorum argumenta sic initio exponenda monet, ne aliquam forte falsitatis opinionem instillet auditori stylus ad satyram compositus: postea respon-

dendum tot esse modis, quot a Logica, ubi de solvendis objectionibus tractat, præferibuntur: hic per concessionem limitatam, illic per retorsionem similitudinis, per simplicem negationem alibi; irrisionibus vero uti, rejectionibus, sophisticisque digressionibus, nil aliud esse pronunciat, quam auditorem decipere. *Conclusione* denique vel membra tractationis repeti, ut denuo auditor docilis reddatur; vel affectus moveri eo fine, ut idem sit vel oratori, vel themati benevolus.

Ultimum in Progymnasmatum classe locum *periodorum exercitia* occupant. Duo eorum ponit genera: *adscripta*, quæ aliorum orationes studeant imitari; & libera, quæ proprium dispositionis & elocutionis arbitrium sequantur. Et quoniam in oratoria docente magnus imitationum usus est, ipsoque Buchnero iudice, plurimum imitationis & artis habere debet eloquentia; ad cuiuslibet autoris lectionem, ejus cum primis qui ad praxin destinatur, interpretationem dispositionem, & imitationem requirit. Interpretatio ex Autoris nostri mente sensum eruit, ut loquentis scopus rite intelligatur: dispositio vel integram orationem, cujus periodi certo artificio conjunguntur, spectat, vel periodos etiam singulas, quæ suam structuram habent, suumque antecedens & consequens: Imitationem probat autor triplicem, nudarum phrasium, folius dispositionis, & denique adjectionum in periodo. Primum imitationis genus orationem ipsam propositam aliis, ut ait, verbis exprimere conatur: alterum, dum novam eligit protasin, pari modo de novis ætiologiis & amplificationibus cogitat: tertium genus exemplis e Mureti oratione de Doctoris officio petitis, sic autor illustrat, ut quamlibet dictæ orationis periodum in propositionem planam & simplicissimam resolvat, artificium in ea adhibitum demonstrat, ipsamque imitationem verbis conceptam propriis subjungat. *Exercitia periodorum libera* quomodo instituenda sint, & quomodo facienda periodorum connectio, inter alia exemplo orationis ostenditur, de officiorum promittitudine, quantum ea conciliandis Promotoribus conducatur, agentis. Hæc utcumque summa eorum est, quæ docentur in libro harum Institutionum Preparatorio.

Reliquum, ut dispiciamus de ipsis earundem partibus. Et *GENERALIS* quidem duobus libris absolvitur, quorum unus *Inventionis*, alter *Elocutionis* artificium contemplatur. Sub finem tamen primi, liber
de

de Inventione singularis inferitur, qui Juris naturalis, unde peti principia honesti solent, compendium continet. Postquam enim naturam & usum inventionis, quod alia thematis, alia propositionis, & alia rursus probationis sit seu argumentationis, exposuisset, reales inventiones ab instrumentalibus fecerunt: illas disciplina realis, ad quam thema quodque pertinet, vel experientia etiam oratori suppeditare dicitur: Instrumentales Dialectica partim, partim Rhetorica pollicetur. Argumenta dialectica ex subjecti & prædicati convenientia ducit erudenda; nec improbat tamen ingenii lusum, Casparo Knittelio familiarum, de quo *in Actis anni 1682. fol. 366.* Rhetorica trium sunt ipsi generum: persuadentia, quæ ab honesto, utili, jucundo, facili, necessario, vel abs horum quoque contrariis petuntur: conciliantia, ubi mores dicentis examinantur, & doctrina insinuationis proponitur uberius: commoventia, quæ naturam, varietatem, usum, & motum affectuum expendunt. Bonitati quæ vocari communiter honesta solet, normam dedit legem Dei, cui quicquid convenit, dicatur pium: dictamen rationis rectæ, unde quid vocetur honestum: leges Civiles, unde quid appelletur justum: consuetudinem, unde quid habeatur decorum: & opinionem meliorum hominum, unde quid æstimetur gloriosum.

Singularis de Inventione libellus, quem hoc loco insertum conspicis, *honesti principia* investigat. Quæ non juxta doctrinam revelatam solum, verum & juxta dictamen rationis rectæ, ejusdemque scintillas, ex unico AMORIS fonte perspicua admodum & nervosa ratione deducit Vir sui nominis. Initio enim Amoris specimina seu officia (qualia sunt præviæ personæ amandæ cognitio, & veniens ab ea cognitione desiderium: quod ipsum sibi proponit semper, ut personæ amatæ placeat, ut eidem inserviat, & ut ipsa fruatur tandem) explicat generatim: postea ad Deum specimina singula, ad nosmet ipsos, ad proximum, & quia proximorum perfectissima societas in Rep. conspicitur, ad Remp. distinctis capitibus applicat. Inde quam vim & efficaciam principia semel constituta in commendandis virtutibus, & evellendis animo vitiis habeant, evincit. Et tandem enumeratione nonnullarum virtutum specialium, obedientiæ v.g. diligentiae, constantiæ in eligendo vitæ genere, hospitalitatis, taciturnitatis, rem omnem sic illustrat, ut qua ratione non in vita solû, sed in eloquen-

tia maxime studio, transferri doctrina hæc ad usum possit, luculenter appareat. Priores Compendii theses dilucide habes expositas parte sequenti, ubi didascalicarum orationum exempla proferuntur, pag. 597. seqq.

Secundus liber partis generalis in explicando *elocutionis* artificio occupatur. Nam naturam elocutionis primo, deinde styli, qui e diverso elocutionis artificio nascitur, constitutionem aperit & varietatem ex effectu, a causa, ingenii nempe diversitate, ab exemplis Mureti & Curtii, singulari artificio probatam. Postmodum ut sua orationi constet dignitas, de præcipuis, ad stylum exornandum quæ requiruntur, adminiculis differit: nimirum de elegantiss realibus, quas cum suo, tum celeberrimi Bossii judicio, verbalibus contradistinguit: de dictione arguta: de dictione sententiosa: de dictione amœna: de tropis denique, & figuris Rhetoricis. Amœnæ dictionis exempla commendantur in orationibus Illustris Seckendorffii: pro amœnitatum Poeticarum exemplo carmen additur, in Balbini Historiam Boleslaviensem, & *Miscellaneorum Bohemicorum priores Tomos*, ab Auctore nostro compositum.

Partem denique Institutionum *SPECIALEM* tribus libris distinctam dedit. Pro varietate namque thematis, quod supra in Scholasticum, Politicum, Ecclesiasticum, & Mixtum dividitur, ipsa nunc oratio species suas nacta est. *Primus* liber itaque de orationibus agit *Scholasticis*, ad cathedram cum Scholasticam, tum Academicam pertinentibus: Cujus generis declamationes sunt discentium, & orationes docentium, si ve sint prolusiones, hoc est; orationes quæ haberi in Lectionum, vel Disputationum auspiciis solent, si ve allocutiones, si ve disciplinarum interpretationes didascalicæ. Huc referuntur etiam *Panegyricæ*, ut & *Panegyrica Carmina*.

Medius liber de orationibus *Politicis*, quæ in congressibus hominum civilibus requiruntur, tractat hoc constituto servatoque ordine: Primo Politicarum orationum indoles & natura evolvitur, probaturve quod aliquid heroici, aliquid Politici, & aliquid oratorii requirant. Cumque aliæ extemporaneæ sint, aliæ præmeditatæ: nonnulla ad præsentem dicantur, ad absentem scribantur aliæ; extemporaneæ rursus vel liberæ sint, vel ab aliis conscriptæ, actum hic porro legas ex professo de conscribendis epistolis, subjectumque adeo doctrinæ epistolice compendium: de orationibus extemporaneis, ita quidem ut liberæ e-

Novellis ordinariis (ubi venusta immiscentur de exercitio Novellarum oratorio;) ab aliis vero conscriptæ & propositæ ad imitandum, ex Vincentii Fabricii, Reip. Gedanensis quondam Syndici & Consulis operibus petantur: postremo de orationibus politicis præmeditatis. quo quantum confusa miscellanea, & Loci Communes adjuventum afferant, simul exprimitur.

Tertius librorum idemque ultimus (mixto enim orationum generi peculiarem & proprium non dedit librum, quod quid earum nomine intelligatur, quemque præsentem usum, ex pag. 214. 222. & 560. seqq. satis appareat) de oratoria *Ecclesiastica*, quæ exigitur in Concionatore præcipit. Facit autor eam duplicem: Academicam, quæ realibus intenta Theologiam exegeticam, dogmaticam, moralem, paracleticam ita proponat, ut quid ex his ad concionatorem pertineat, in tempore cognoscatur: & scholasticam, quæ de instrumentabilibus, hoc est, de connectendi, amplificandi, & eloquendi artificio cogitet. Amplificationi docet paraphrasin cum naturalem, tum artificialem, ut & consuetaria inservire plurimum. Quot vocabula sint in textu occurrentia, tot formari posse subjecta, quibus e reliquo contextu prædicata assignentur, evidentibus admodum declaratur exemplis. Libri denique finem regulæ afferunt, in studio sacro Homiletico, & acquirenda concionandi facultate usum certissimum habituræ.

*LA MORALE DE TACITE, DE LA
Flaterie, par le Sieur Amelot de la
Houssaie. i. e.*

Ethica Taciti de Adulatione. Autore Dn.
Ameloto de la Houssaie.

Paris. 1686, in 8.

Adulationem, magnæ semper fortunæ comitem, *Velleji* verbo, Aularumque pestem perpetuam, delineaturus Autor, Taciti potissimum coloribus eam depingit, collectisque ea fini ex *Historicorum* principe tribus accentum hujus argumenti locis, suam ac Ablancurtii (quam subinde perstringit, v. num. 1. 5. 16. &c.) interpretationem

Gallicam, & Discursum deinceps moralem, ejusdem Cornelii ac Patreculi sententiis passim refertum subjungit, quo & loca ea illustrat, & vitii deformitatem variis ex eventis sequioribus luculentius exponit.

Ipsi Tractationi *Discursum*, quem vocat, *Criticum* præmisit, quo (*nonnullos*) Taciti (1) Commentatores (2) Interpretes & Paraphrastas (3) Encomiastas recenset ac judicat. E quibus primos illos non pigrabimur huc accersere, ut, quæ ab Ameloto tulerunt judicia, aliorum vicissim judiciis exponantur. Primo loco sistitur

Philippus Cavriana Italus,

Caroli IX & Henrici III Galliarum Regum, eorumque Matris, Catharinæ Medicæ Archiater, ad priores 5. Annalium libros, vernaculo sermone redditos, commentatus. Discursum ejus atque exempla, ait *Autor*, præceptis Medicis, ipsisque præcipue Hippocratis Aphorismis, sæpe accommodari: instituto tamen non illaudabili, nec aliis Politicis, ipsisque cum primis Tacito adeo infrequenti. Ceterum versionem ejus *Italicam* ipso *Commentario* potiore habet, quippe quo politicum Taciti sensum ac civilis doctrinæ vim rarissime assecutus, saltim allegatis uno vel duobus exemplis similibus rem confectam putarit. In eo potissimum laudandus, quod Galliarum Regum supra dictorum mores ac gesta, ipse ἀνέκδοτα passim ibidem ac verissime omnium adscripserit.

2. Marchio Virgilius Malvezzi.

Commentarius ejus in 1. Annalium Librum, multum eruditionis ostendere dicitur *Autori*, sed gemino corruptus instituto, tum quod Scripturam sacram Patresque sæpius citet, cum Tacito rebusque modernis politicis parum omnino congruenter; tum quod pedanticis, ut vocat, distinctionibus sæpe usus, ostendendæ in his studiis eruditionis causa, philosophum potius, quam politicum agat, nisi forte & genarum gustumque patriæ secutus.

3. Trajanus Boccalini.

Hujus *Notas*, antequam ederentur, scriptas se legisse aliquando perhibet *Autor*, sed tam steriles bonæ frugis, ut impressas quo relegeret, animum inducere necdum potuerit. Veritus scilicet operæ ac temporis

temporis jacturam, quum Oratorem potius, quam Politicum ibi deprehensum Boccalinum meminerit, & qui pauca multis dicat, quum Tacitus contra plurima paucis edisserat.

4. Christophorus Forstnerus.

De hoc ipsa Autoris verba, pauca quippe, subjungere placet, ne versioni forte nostræ, censurae asperitas dicam, an injuria? imputetur:

Ses Notes sur Tacite ne sont proprement, que des lieux communs, avec des exemples tres-souvent mal enchaînez; & par consequent son livre n'est d'aucune utilité pour apprendre la Politique.

Notæ ipsius ad Tacitum, proprie loquendo, non nisi loci quidam communes sunt, cum exemplis perperam sapissime insertis. Unde consequitur, librum ejus ad discendam politicam nulli prorsus usui esse.

5. Johannes Freinshemius.

Ejus Specimen Paraphraseos Cornelianæ ad 4. priores Annalium libros utilissimum illis perhibet, qui sine interprete Tacitum legere non possint, quippe ex septem collatis inter se versionibus adornatum.

6. Dux de la Rochefoucault.

Hujus Resolutiones de dissidiis Gallorum circa imperium, post mortem Ludovici XIII, deque bello Civili Parisiensi, Commentario Corneliano æquiparandas statuit, quod pleraque Taciti verbis & sententiis expressa sint; quarum aliquibus inde adductis, fidem dum facit, verendum, ne imitatore potius, quam commentatore eum arguat.

7. Amelot de la Houssaie.

Denique de se ipso Autor, deque Commentario suo, cui titulum *Tiberii* fecit, impresso Bruxellis in 4to & Parisiis in 8vo anno 1684, modeste addit: *ad hoc sub judice lis est*. Esse vero omnino sub judice litem, certo certius est, postquam, utin *Novis Reip. Litterariis Roterodamensibus* mense Decembri superioris anni videre est, surrexit jam quidam Ablancurtii vindex, qui versionem Gallicam Taciti ab eo adornatam, summoque hætenus in pretio habitam, sugillari indignatus, calarnum adversus Amelotum strinxit, edito libello hoc titulo: *Monsieur Perrot d' Ablancourt vengé, ou Amelot de la Houssaie convaincu de ne pas parler François, & d'expliquer mal le Latin*. De quo dicturi fortasse plura sumus, quam primum ad nos perlatus fuerit.

ספר חסד לאברהם חברו הכינר
 וגם חקרו האלוף מוהר"ר אברהם בן כהר"ם
 מרדכי מאזולאי זלה"ה מקרית ארבע
 היות חברו.

*LIBER, INSCRIPTUS BENIGNITAS ABRAHA-
 mi, Autore Excellentissimo Doctore R. Abrahamo,
 Mardochai filio, ex gente Asulea, p. m.
 Incola Kirjath-Arba, quæ & Hebron dicitur.*

Solisbaci, sumtibus Mosis Blach, anno 445, i. e. Christi
 1685, in 4.

Quanto studio abstrusissima Judæorum myſteria retexerit *Vir*
Perilluſtris, qui *Kabbalam denudatam* publicæ luci expoſuit,
 omnes norunt, quotquot aut ipſum illud opus, aut, quæ de eo in
 Actis anni 1684 (pag. 309. f.) more noſtro, i. e. hiſtorice, cen-
 ſuraque ac judicio Lectori relicto, diſſeruimus, inſpexere. Nec alio
 fine caſtigatiſſimam *Libri Sohar* editionem eodem anno 1684 curavit,
 in Acta anni ſequentis 1685. (pag. 359. f.) a nobis relatam. Cæte-
 rum cum tria ſummorum Artis Kabbaliſticæ myſtarum opera manu-
 ſcripta multo ſibi ære comparaffet, nec illorum uſum literario orbi vo-
 luit invidere; quin ſpem eorum aliquando edendorum in præfatione
 tomo II *Kabbalæ Denudatæ* præmiſſa §. 13, 14. liberaliſſime fecit. Sunt
 ea *Etz Chajim*, ſeu abſolutiſſimum *Kabbalæ* Systema *R. Jſaaci Lori-*
enſis; porro *Jalkut Reubeni*; denique *Sepher Cheſed Abraham*. Ex
 quo vero *Jalkut Reubeni* anno jam 1681. *VVilmersdorfii* typis exſcri-
 ptum fuiſſe, vel ex Actis noſtris anno 1684. pag. 8. f. patuit, non illu-
 benter illum accipiſſe putamus, magna curarum parte ſe jam pridem le-
 vatum eſſe. Sed & immenſa *Lorienſis ſystematis* moles eidem forſan
 impedimento haſtenus fuit, quo minus, præter excerpta quædam *Lati-*
na, *Librum* nempe *primum Druſchim*, *commentarium in librum Zeni-*
utba, *tractatum* item de revolutionibus animarum, *Kabbalæ Denuda-*
tæ inſertos, quicquam illius publici juris faceret. Tertiam autem
 (quamvis editionis autor nomen non adſcripſerit) non ſine *Viri ſupra*
 laudati

laudati auspiciis evulgatum esse, facili conjectura Lectores assequentur.

Ignotus is hucusque fuerat orbis Europæi eruditæ, eo quod *Buxtorfium*, *Plantavitium*, *Bartoloccium* ipsum illius nomen fugerat, quodque *R. Abraham Ruben Ben R. Hofebke* in *Jalkut Reubeni*, *R. Schabbarai* in *Siphre Jeshenim*, ipse denique *Perillustri* Kabbalæ denudatæ *Autor* solum nomen absque ulteriori aut Rabbini historia, aut libri argumento commemoraverant. Lūbet ergo nonnulla de utroque commentari, unde Bibliothecarum Rabbinarum lacunæ quodammodo suppleri poterunt.

Est illi nomen *Abrahamo*. Patrem habuit *R. Mardocheum*; Avum *Asulaum* quendam a beneficentia, modestia & suavitate cantiorum Nepoti laudatum; Patriam *DNQ Phas*, h. e. urbem illam Colchidicam sive Mengrelia celeberrimam, quæ isto nomine non a Judæis modo, sed & Arabibus, præsertim *Geographo Nubiensi* 89. 3. ii. vocitatur; Latinis & Græcis *Phasis*, Italis *Fazzo* dici suevit. Sita fuit ad fluvium cognominem, quem Turcis *Fachs*, indigenis *Rione* appellari, autor est nuperrimus Itinerarii Persici conditor, *Johannes Chardinus*, ex quo & hoc novimus, vestigia urbis illius, non minus ac *Sebastopoleos* injuria temporis ac bellorum penitus fere intercidiisse. Et sane conqueritur Noster, iratum Numen patriam suam evertisse, seque adeo lares suos omnesque fortunas relinquere coactum fuisse, unde apud se constituerit ex profanis illis regionibus in terram Sanctam commigrare. Devenit igitur *Kirjath-Arbam*, quæ & *Hebron*, sedemque ibi fixit. Cumque in patria olim urbe Sapientum cœtibus immixtus, quicquid sapientiæ ex traditione aut speculatione haberi posse credunt Judæi, impiger imbibisset, vastum heic in *Sobar* commentarium concinnavit, quem *Sepher Kirjath Arba* appellatum voluit. At cum anno 379 i. e. Christi 1619 oppidum illud dirissima peste corriperetur, fuga suæ suorumque salutem consulendum ratus, Hierosolymam petiit. Verum & illam eodem malo laborare compertus, iter remensus est in Hebronis viciniam, ubi votum conceptis verbis fecit, hoc, in quo recensendo nunc occupamur, opus conscribendi, si præsentissimum illud capitis periculum incolumis evasisset. Pervenit tandem Gazam, quæ quondam ad tribum Judæ referebatur, (*Jos. XV, 46.*) Illic votum exsolvit, *omniaque Fidei Judaicæ*

capita non ex Scripturæ dictis, nec Talmudistarum allegoriis, multo minus rationibus Philosophorum, sed ex mera Kabbala seu Theologia mystica in *Sobar* præsertim latente, commodo ordine, styloque, ut res ferunt facili, explicare aggressus est.

Docuit hæc in præfatione, quam אבן שתיים *Lapidem fundamentalem* inscripsit, unde dehinc (ad Zach. III. 9. alludens, **שבעה עינים** *Septem fontes*, (h. e. libros) deducit, quorum quilibet in bene multos *fluvios*, (seu capita) diffunditur. Singulis fontibus ex Biblicis locis, (ubi עין ipsi *fontem* perpetuo notat, quamvis incongrue quandoque & præter mentem Authorum sacrorum, quo saltem ad Allegoriam suam loca illa quadrarent,) nomina petit. *Primus* ei dicitur עין כול *(Ex. X. 15.) Fons omnium*, agitque de Dei providentia ac præsentia gratiosa. Alter עין הקורא *fons invocantis* (Jud. XV. 19) de coeli & terræ machina, divinæ item legis quidditate, excellentia, studio nocturno, atq; renovatione futura, credenda suggerit, adjectis variis diversorum præceptorum Mosaicorum rationibus. *Tertius* עין הארץ *Fons terræ* (Num. XXII. 5.) in terræ Israeliticæ prærogativis proferendis totus est. *Quartus* עין יעקב *Fons Jacobi* (Deut. XXXIII. 28.) exponit, quantum cætera animalia homo, hominem Israelita, Israelitam, quid? ipsos Angelos, Justus antecellat. Porro quid sit peccatum, quid poenitentia, confessio, timor Dei, mors denique justorum, statusque animæ separata. Sed hæc posteriora largius haurire licebit ex fonte *quinto*, cui (ex Gen. XIV. 7.) עין משפט *Fons judicii*, nomen est; sciet is observationibus de defunctorum præmiis & pœna, de Paradiso & Gehenna, de revolutionibus animarum. Succedit *sextus* עין גנים *Fons Hortorum* (Jof. XV. 34.) de LXX Angelis præsidibus gentium, de præeminentia, qua una gens magis quam altera gratiosam Dei præsentiam mereatur, item de LXX linguis. *Septimus*, idemque ultimus est עין גדי *Fons Hædi* (Jof. XV. 62. Cant. I. 14.) ac consideranda exhibet putamina, concupiscentiam bonam & malam, diabolos, hujusque fursuris alia. Fluente isthæc omnia confluunt in ברכת אברהם *piscinam Abrahami*, (phrasi desumpta ex Gen. XXVIII. 4. ubi tamen, ne nomen illud ab allegoria alienum esset, neglectis vocalibus *Berechath* Piscinam, pro *Bircath* benedictionem, legisse videtur,) sive constituunt hoc Abrahami Mardochaidis opus, quod novendecim omnino plagulis absolvitur, & in fronte

MENSIS FEBRUARII A. M DC LXXXVII. 91

fronte titulum ex Mich. VII. 20. adscriptum præfert **חסד לאברהם**
CHESED LE ABRAHAM, *Benignitas Abrahami*; sensu duplici, ut
scilicet inuatur tum *benignitas* divina, quam *Abrahamus* noster
luis pestiferæ tempore expertus est, tum propria *benignitas Abrahama-*
mi, qui magnifice de foetu hoc sentit, magnumque eo ipso *benefici-*
um apud gentem suam posuisse se, confidit. Ut vero suam cuiq;
tribuat, annotat ad singulorum capitum finem, num observationes ini-
bi contentas ex proprio ingenio, an ex *R. Isaaco Loricensi* aut *R. Mose*
Corduero, aut *manuscripto* quodam *anonymo*, deprompserit.

MICHAELIS SIRICII D. OSTENSIO
fundamentalis abominationum Papatus, circa re-
ligiosum creaturarum cultum: Tribus dis-
incta libris; cum præfatione & supplemento
D. Val. Alberti.

Güstrovii & Rostochii, apud Joach. Wild, anno
1687, in 4.

DE hoc foetu posthumo Parentis optimi sententiam suam dixerunt
publice Facultas Theologica Lipsiensis, & Wittebergenfis, per
Literas, quæ huic Scripto integræ sunt præmissæ. Nos igitur, quod
nostrarum partium est, eo brevius exequimur, quo certius de pretio
doctissimi hujus laboris per tantos testes jam constat. Ex occasione
vero privati cujusdam colloquii, B. Autor discursum extemporaneum
de nonnullis abominationibus Papatus idololatricis, in chartam conje-
cerat, fretus autoritate ac mandato Serenissimi Ducis Megapolitani, Do-
mini sui Clementissimi; cuius etiam indulgentia copia hujus scripti Baro-
ni, Erlencampio, novitio Papistæ, facta est; & cum ab hoc Doctori-
bus; quibusdam Pontificiis illud communicatum fuisset, duo ex his
anonymi Scriptores suas super eo censuras in aulam Illustrissimam
laudatissimi Principis miserunt; quibus B. Autor duas mox Apologias
opposuit; altera tamen ad umbilicum non perducta, cum *silum* hujus
operæ operisque non minus ac ipsius vitæ, mors immaturo, eheu!
abrupisset. Hinc opus fuit supplemento, postquam jussu Inclutissimi
M 2 Ducis

Ducis Megapolitani hæc omnia *diuulgata* scripta in lucem publicam emittenda essent; quod etiam una cum præfatione, prompte adjecit D. Val. Alberti, Collega noster celeberrimus. Totum autem Scriptum in Tres distinguitur Libros, quorum primus complectitur 1. Præfationem D. Alberti; 2. Judicium Facult. Theolog. Lipsiensis; 3. Censuram Facult. Theol. Wittebergenfis; 4. Ipsum discursum extemporaneum B. D. Siricii; & 5. Literas Baronis d' Erenkamp de hoc conflictu: secundus constat Antilogia & Apologia prima: tertius Antilogia & Apologia secunda, una cum supplemento D. Alberti, in quo etiam dictoria e literis Baronis Erenkampii excerpta modeste declinantur. His omnibus Indices tam Autorum, quam Rerum utiliter subjunguntur: nobis, postquam scriptum eruditissimum brevissimis delineauimus, prolixissimo affectu lugentibus obitum B. Siricii Theologi de Ecclesia meritissimi, quem in Successore Aulae & Academiae Megapolitanae propediem ex gratia reddat Deus!

MISCELLANEA, AUTORE THOMA

Smith Ecclesiae Anglicanae Presbytero.

Londini, impensis Samuelis Smith, 1686, in 8.

Cum Autor communionem infantum apud Græcos sub sola vini specie antehac professus, postea a *Dodovello* meliora doctus, eandem in iterata epistolæ suæ de hodierno Ecclesiae Græcæ statu editione pernegasset, *Bossuetus* id partium studio factum arguit, ut Pontificiis Scriptoribus, pro communionem sub una militantibus, quæsitum a Græcis præsidium eriperetur. Hinc natum primum Miscellaneorum caput, seu *præmonitio ad lectorem de infantum communionem apud Græcos*, in qua se omni leuitate procul habita, post diligentius examen, argumentorum pondere victum, priorem sententiam mutasse, per conscientiam, & Deum supremum conscientiae arbitrum testatur, & apud Græcos communionem infantum sub sola vini specie, tanta confidentia a Pontificiis Scriptoribus assertam, minime vigere breuiter ostendit.

Alterum Miscellaneorum caput, opponitur Autori libri de fide & ritibus Orientalium Domino *de Moni*, sub quo nomine *Richardum*

Simo-

Simonium delitescere in Actis nostris 1684. mense Novembri, pag. 490 non vano coniecimus augurio. Dixerat Smithus in sua de hodierno ecclesiæ Græcæ statu epistola, *Gabrielem Severum* Philadelphiae Archiepiscopum, hominem nullius aut imbecillis ingenii, Scholasticorum tricus deditissimum, & fortasse, dum Patavii & Venetiis ageret, a Romanensibus circumventum, vel primum, vel saltem inter primos fuisse, a quo vox *μετσίωσις*, exprimendo transubstantiationis figmento perquam idonea, fuerit efficta. Negat id Simonius, & producit Autorem plus quam centum annis Gabriele antiquiorem. Is est *Georgius Scholarius*, qui capta a Turcis Constantinopoli, in Patriarchale solum evectus, ab eo tempore *Gennadius* audire maluit. Respondet Smithus, locum e *Gennadio* productum esse suspectum, & a *Meletio Syrigo* Græculo tenebrione, Romanis partibus additissimo, *Gennadio* dolose supponi; in *Gennadii* scriptis editis & ineditis nihil tale deprehendi, nec sine jactantia triumphaturos fuisse *Allatium* & *Possevinum*, si *Gennadium* bella hac *μετσίωσις* voce, causæ suæ quodammodo annuentem reperissent; mirum præterea videri, cur tot Autores, qui post *Gennadium* scripserunt, etiam ubi de industria de sacramentis agunt, vocabulo isto tanquam inauspicato abstinerint, si illud Patriarcha *Gennadius* autoritate sua munivisset; ignotum esse illum terminum *Hieremia Patriarchæ* in decessoris sui scriptis non mediocriter versato, & *Simonium* frustra objicere, quod *Jeremias* ob styli elegantiam a barbara ista voce abhorrens, æquipollentem adhibuerit. Nec enim *Jeremiam* styli delicias tantopere sectari, nec idem esse *μεταβολήν* & *μετσίωσιν*, cum illa vox qualemcunque panis & vini consecrati mutationem, hæc vero substantialem elementorum in carnem & sanguinem Christi conversionem innuat. Ex his aliisque argumentis concludit, *Προβολιμαίων* esse *Gennadium* a *Meletio Syrigo*, & inde a *Simonio* productum. Qua occasione etiam *Monachum* quendam *Benedictinum Anglum* breviter perstringit, qui vocis controversæ originem jam inde a tempore primi concilii Niceni intoleranda audacia arcessat. Dixerat porro Smithus, *Gabrielis καινοφωρίαν*, qua tantopere sibi placuit, paucis arrisisse. Nec dicti ipsum poenitet. Nihil moratur objectos ab Historico Critico novitios Græculos, qui post editam *Cyrilli* confessionem, linguas suas Romanis auribus attemperaverint, plerosque nullius apud exteros famæ, nullius apud suos autoritatis. Nihili

æstimat *Gregorium Hieromonachum*, ejusque synopsis dogmatum ecclesiæ Græcæ anno 1635 Venetiis excusam, de quo libro se, cum Constantinopoli ageret, ne fando quidem unquam audivisse testatur; nihili Gregorii hujus parastatam & mutuum encomiasten, *Georgium Coresum*, ex Medico μεγάλης ἐκκλησίας Θεολόγον, & ex acerrimo ecclesiæ Græcæ defensore Curia Romanæ parastitum, qui a Patriarcha Constantinopolitano sacris interdictus, cum a nemine ad colloquium & familiarem congressum admitteretur, forte ex animi impotentia, ut hanc infamiam vindicaret, Romanensium gratiam aucupatus fuerit. Ejusdem pretii esse censet *Meletium Syrigum*, *Michaelem Corracium* Cretem, & *Agapetum* Montis Sancti incolam; sufficere ratus, si his infensissimis Cyrilli hostibus, *Gerganum Artensem* & *Metrophanem Critopulum*, qui Cyrilli susceperunt patrociniū, opponat, Denique si vel maxime privati homines voce ista, quæ transsubstantiationem Græce exprimit, usi fuerint, publica tamen autoritate firmatam & stabilitam esse negat, asserens ne duabus quidem synodis Cplitanis, sub *Cyrillo Berrbænsi* & *Parthenio* hoc solo nomine coactis, ut *Cyrillus* Lucaris ejusque confessio anathema subiret, μετασίωσιν assertam, cum utraque nulla vocis istius mentione injecta, tantum ex elementis per sacerdotis benedictionem, & Spiritus sancti adventum, corpus & sanguinem Christi fieri statuat. Quod assertum contra Simonium id negantem mascule defendit. Dixerat porro *Smithus*, in ea quam supra memoravimus epistola, vocem μετασίωσεως Patribus incognitam, nec in Liturgiis & symbolis admissam, Fatetur id Simonius, ejusque rei causas hinc arcessit, quod ante Berengariana certamina ejusmodi vocabulis opus minime fuerit; interim tamen rem ipsam voce ea signatam, primitivæ Græciæ ignotam fuisse negat. Verum *Smithus* in hæc epistolæ suæ apologia, argumentum suum negativum non vocem solum sed rem ipsam spectasse, & adductam omiſſæ per tot secula vocis rationem omni fundamento destitui respondet. Tandem cum Simonius Autori nostro imperitiam Theologiæ Græcorum ex eo objiciat, quod symbola consecrata eodem tempore, quo ipsummet corpus & sanguis Christi, dicuntur a Græcis τὰ ἀλίτυπα τῆ ἀγία σώματι καὶ αἵματι a Græcis appellari dixerit, sententiam suam e liturgia *S. Basilii* aliisque Græcorum testimoniis depromptam esse docet.

Cæterum cum Simonius, occasione hujus controversiæ, *Cyrilli Lucaris vitæ* breviter exponat, & autor noster narrationem illam ex *Allatio*, aliisque Cyrilliani nominis hostibus, & incertis rumusculis corrasam arguat, aliam Cyrilli Lucaris historiam eamque satis prolixam, quæ tertium horum Miscellaneorum caput constituit, concinnat, seu potius jam ante quinquenarium Anglicano idiomate concinnatam, in Simonii aliorumque gratiam, Latine repetit. In ea narrat, Cyrillum patria Cretensem Venetiis *Maximum Margunium* præceptorem habuisse; peragrata Italia, cæteras quoque Europæ regiones perlustrasse; e conversatione cum Reformatis eorundemque libris, Romanarum traditionum odium imbibisse; ad Græcos reversum, a *Meletio Pega*, cujus laudes & scripta obiter recensentur, in ordine sacerdotali constitutum, & postea Archimandritam factum; in synodo anni 1596 Bestæ habita, ab eorum partibus stetit, qui unioni cum Romanis renunciandum censuerunt. Anno 1600 prædictus Meletius Alexandrius Patriarcha, a Sigismundo Poloniæ Rege rogatus, ut Romanum Pontificem supremum ecclesiæ caput agnosceret, responsorias literas Cyrilli, quem sedis suæ Exarchum constituerat, curæ ac fidei commisit. Verum cum Cyrillus omnibus exteris, cum Romana ecclesia non unitis, gravissimum in Polonia periculum impendere exemplo *Nicephori Cplitanæ* sedis Exarchi didicisset, ne easdem pœnas capite lueret, literas Meletii suppressit, & mense Januar. anno 1601 apud Archiepiscopum Leopoliensem confessionem Romanis principiis conformem edidit; nisi forte *Scarga* Jesuita, ex cujus unius fide hæc referuntur, conflandæ infamiæ causa, hanc Cyrillo inconstantiam affinxit, quod Autor noster in dubio relinquit, minime dubius, dignum fuisse Cyrillum, qui non modo post Meletii obitum Alexandrinæ ecclesiæ, cujus clavum per 19 annos tenuit, præfesset, verum etiam Timotheo fatis functo, quod anno 1621 contigit, in ipsum Cplitanæ sedis thronum eveheretur. Quæ autem *Allatio* de Timotheo, a Cyrillo ejusque fautoribus, ope Apollonii Chii medici mille aureis conducti, & *Iosaphati Andriæ* Archimandritæ, in mensa Oratoris Batavi feralibus veneficiis sublato retulit, ea cum omni veri specie careant, putidissimis calumniis annumeranda censet. Hunc quibus insidiis *Cyrillus* ab adversariis, ac imprimis a Jesuitis Gallici Oratoris præsidio suffultis, aliquos

quoties sede patriarchali dejectus fuerit, alternante fortuna toties restitutus, ex chartis *Thome Rowai*, Equitis aurati & Britannici Regis ad Portam Ottomannicam Oratoris ordinarii, Autor noster memorat, cætera quæ post *Rovvæi* in patriam reditum contigerunt, ex *Cornelii de Haga* Batavi Oratoris literis, aliorumque schedis & collectaneis pertexens. Longa est injuria, longæ ambages, nec singula referre nobis integrum. Summa tantum fastigia sequemur. Primum de *Gregorio Amaseno*, quod is supremam P. R. potestatem agnosceret, in Cyrilli submovendi locum promovendo consilia agitata sunt, quæ cum in fumum abiissent, coram Vizirio muneribus corrupto, Cyrillus læsæ majestatis postulatus, & succumbente coram iaiquissimo iudice innocentia, Rhodum deportatus est. Dignitatem venalem, quam Gregorius pecunia destitutus, ultra decem septimanas tueri non poterat, a Turcicis exactoribus redimit *Anthimus* episcopus Hadrianopolitanus, sed mox conscientiæ stimulis agitatus, Cyrillo jam Cplin reverso locum ultro cedit, reliquum vitæ tempus in monasterio S. Athanasii transacturus. Cyrillo igitur jam restituto, ne pax illa diuturna foret, anno 1623 Roma monachus quidam Constantinopolin appellit, cui anno 1624 tres emissarii succedunt, cum Cyrillo varia æturi, quibus postquam res e voto non successisset, Antipatriarcha licet solo suffraganei apostolici titulo ornatus, adjuncto Quæstore ad Cyrillum sede sua deturbandum mittitur; verum is, antequam Cplin venisset, præcipiti fuga Turcicos satellites vix evasit, episcopis, quos titulo tenus creaverat, in carcerem coniectis. Neque tamen a novis turbarum occasionibus aucupandis, Cyrilli adversarii deterriti fuerunt. Cum enim anno 1627 Calogerus quidam seu monachus, *Nicodemus Metaxa*, prela, typos & reliquum artis typographica apparatus Cplin advehi curasset, cui *Cyrillus* libellum suum de fide & doctrina ecclesiæ imprimendum dedit, Iesuitæ a nova hac typographia religioni suæ apud Græcos non exiguum detrimentum metuentes, ut eam funditus everterent, omnem lapidem moverunt, eoque consilio alium quendam Cyrilli librum apud Anglos pridem editum, in quo Divinitatem Christi contra Iudæos & Mahumedanos asseruerat, Vizirio obtulerunt, & Alcorani religionem, & Græcorum obsequium, a typographicis istis machinis periclitari, persuasum ipsi cupientes. Quibus calumniis non difficulter effectum, ut nobilissima illa typographica supellex a Ianizariis direpta

jactu.

jacturam irreparabilem subiret, quamvis Iesuitæ & Græculus ille, cujus ministerio apud Vizirium usi fuerant, impune id minime tulerint, post detectam Cyrilli innocentiam in carcerem coniecti, & laqueo destinati, quem vix effugissent, nisi Anglici Oratoris intercessio impetrasset, ut mitigata damnationis sententia, turbatores illi publicæ pacis imperio Turcico expellerentur. Etsi vero typographicam officinam in suburbio Constantinopolitano, cui Galatæ nomen, Metaxæ ministerio non sine maximis difficultatibus paratam Iesuitæ perdidissent, Cyrilli tamen confessionem abolere minime potuerunt, quæ cum anno 1629 Latine tantum prodiiisset, & multis parum verisimile videretur Græcum Latine scribere, postea ab Autore Græce conversâ a. 1633 Genevæ lucem publicam aspexit. Hanc fidei confessionem, cui *Mattheus Caryophilus* censuram perfidiæ Calvinianæ sub Cyrilli nomine latentis opposuit, vere a Cyrillo scriptam, & ad extremum usque halitum defensam Autor noster asserit. Negat, quod *Grotio* visum, pretio inductum Cyrillum hanc confessionem edidisse; exprobat *Arnaldo*, quod *Allatii vestigia legens*, Cyrillum nihil tale meritum amarulentis convitiis proscindat, ipsique detestandæ dissimulationis crimen impingat; refellit *Beebleemiticæ synodi* assessores, seu potius libelli, qui illorum decretis præfigitur autorem, qui tradit, Cyrillum neque in ulla synodo, neque in ecclesia, nec in privatis cujusquam orthodoxi ædibus ea docuisse, quæ sub ejus nomine circumferantur, imo spissum volumen Cyrilli propria manu scriptum superesse, quo contraria continentur. Quæ a vero abesse ex eo convincit, quod Cyrillum confessionis suæ adeo non puduerit, ut potius ejus causâ tot odia & inimicitias cordatissime pertulerit. Fatetur aliquam veri speciem habere, quod a pluribus objectum fuerit, neque episcopos, neque reliquum clerum, capitula illa aut novisse, aut manu subscripta approbasse; verum his *Cornelii de Haga* autoritatem opponit, asserentis inter Metropolitans & episcopos, qui Constantinopoli frequentes affuerint, vix ullum isto tempore reperiri potuisse, quin pro Cyrillo ejusque fidei confessione fortunatus, vitam, & si quid vita carius, prodigere paratus fuerit. Confessione Cyrilli vindicata, ad reliquum vitæ curriculum progressus, quid duo Græci antistites transugæ, & postea anno 1633 *Cyrillus Contarius Berrboænsis* episcopus contra Cyrillum moliti fuerint, exponit. Ab his pergit ad *Atanasium Patellarium* Thessalonicensem Archiepiscopum,

pum, qui anno 1634 quinquaginta mille thaleris patriarchalem dignitatem, qua vix per mensem frui licuit, a Turcis mercatus effecit, ut Cyrillus Tenedum relegeretur; unde mense Iunio reversus, amicis adjuvantibus & argento pondus addente, pristinam dignitatem recuperavit, qua ipsum a. 1636 *Cyrillus Berrhæensis* altera jam vice ad hoc fastigium aspirans, iterum depulit, post sesquiannum a Cyrillo Lucario tertia jam vice restituto paria perpeffus. Tandem qua ratione Cyrillus anno 1638 adversariorum calumniis oppressus, iussu Turcici Imperatoris captus, in lembum trusus, & post colaphos aliasque contumelias, gutture chorda eliso suffocatus, exanime vero corpus in mare projectum, a piscatoribus inventum, ab amicis tumulatum, ab hostibus exhumatum, & iterum in mare projectum, postea iterum ex aquis receptum, in quapiam insula clam omni turba sepultum, & postremo *Parthenio* Patriarcha procurante Constantinopolin allatum, post solennes in patriarchali templo exequias, decenti pompa in templum apud *Ortakui* deductum & terræ mandatum fuerit, nontam ex *Nathanaelis Cónopii Protosyncelli relatione*, quam ex ore *D. Porokii*, qui istoc tempore Constantinopoli versatus est, breviter exponit, & se Cyrillum, quicquid *Arnaldo* videatur, pro sancto & martyre habiturum profitetur.

Sequitur quartum *Miscellaneorum* caput, quod *hymnum Græcorum matutinum*, ex codice antiquissimo Alexandrino descriptum, & cum aliis editis & manuscriptis exemplaribus collatum comprehendit, cujus initium est: *δόξα ἐν ὑψίσις Θεῷ καὶ Ππὶ γῆς εἰρηνῆ, ἐν ἀνθρώποις βδοκία, αἰνῶμεν σε, ὀλογῶμεν σε* &c. Hunc hymnum, qui in nostris quoque ecclesiis latine decantari solet, a quotidiano apud Græcos usu matutinum, a natalitio angelorum hymno, qui statim in frontispicio occurrit, angelicum, communissime autem *μεγάλην δοξολογίαν* a Græcis appellari, & hoc nomine a minori doxologia, cujus post singulas fere Psalmorum sectiones & alias in sacro officio frequens usus est, distingui Autor animadvertit, ejusque venerandam antiquitatem maximopere commendat, non dubitans, Christianos, cum juxta *Plinium* statim die ante lucem carmen Christo quasi Deo dicere consueverint, hunc hymnum Davidicis annedere solitos, merito in eorum numerum referendum, quos *Eusebius* ἀπὸ ἀρχῆς, seu a primis Christianismi initiis, a Christianis Christi divinitatem

tatem celebrantibus decantatos memorat. Adducit quoque auctoritatem *Athanasii*, qui hunc ipsum hymnum virginibus commendat, & suspicatur, hunc ipsum hymnum esse ᾠδὴν illam πολυώνυμον, quam *Lucianus* in *Philopatride* suggillat. Hymno huic matutino ejusque latinæ interpretationi, ex *S. Norckeri* antiphonario depromptæ, subjungit non modo versiculos quosdam e variis psalmis collectos, quos una cum hymno matutino a Græcis recitados ex prædicto *Alexandrino* codice colligit, verum etiam hymnum vespertinum, quem *Basilius* in libro de Spiritu S. ad *Amphilochium* Ὁ χαρισίαν Ἐπιλύχνιον appellat. Falli autem observat eos, qui hymnum illum ad *Athenogenem* autorem referunt, cum *Basilius M.* hymnum *Athenogenis* a vespertino hoc hymno clare distinguat; nec minus falli Græcos, qui hymnum hunc *Sophronio* Hierosolymitano ascribunt, cum longe antiquior *Sophronio* videatur. Notat quoque *Usserium*, qui Ἐπιλύχνιον Ὁ χαρισίαν cum Ἐπιλύχνιον Ψαλμῶν confuderit,

Postremo loco comparet in his *Miscellaneis Henoticum*, sive de causis remediisque dissidorum, quæ orbem Christianorum hodie affligunt, exercitatio Theologica, in qua post gravissimas de Christianorū inter se dissidiis querimonias, primam & præcipuam eorū originem esse statuit, quod a primæva fidei simplicitate immane quantum recedatur; alteram quod dogmata, quæ salvo fidei fundamento ignorari possunt, longe pluris, quam par est, æstimentur; tertiam quod Romanus Pontifex sapremum & in reliquos episcopos, & in universam ecclesiam imperium sibi vendicet, & effrenem in omne jus divinum humanumque grassandi licentiam sibi sumat; & quartam denique, quod pietatis studium refrixerit. Quibus morbis quæ remedia opponat, non difficili conjectura cuilibet assequi licebit. Quamobrem iis enarrandis immorari superfluum arbitramur.

JOH. LUDOVICI PRASCHII ASSERTIO
*Reipublicæ Achaicæ, ejusdemque cum Germanicæ
 comparatio.*

Ratisponæ, typis Joh. Georg. Hofmann, 1686, in 4.

E diderat Vir clarissimus *J. Georg. Kulpis* tractatū de unitate Reipublicæ in *S. Romano Imperio*, & in capite illius III, in quo argumenta autorum unitatem Reip. Germanicæ impugnantium recensentur & refelluntur, præter *Jacobum Gothofredum* & *Herman. Conringium*, etiam Virum clarissimum *Joh. Ludovicum Praschium*, quanquam non sine præconio, notaverat, quod in libello de *IC10 vero & personato*, Germaniam nostram Achajam, sed vetere illustriorem appellasset, & in cæteris quoque de Statuum provinciis tanquam singulis civitatibus differuisset. Praschius itaque, cum præter meritum sententiæ tam pestilentis, ut vocat, videret se argui, mox ad Virum inclutum *Joh. Philippum Schefferum*, qui legendum sibi tractatum illum Kulpisii subjecerat, epistolam perscripsit, eamque *Apologeticam de unitate Reip. in S. Rom. Imperio*, quæ anno superiore Reginoburgi d. 30. Julii data, ibique edita est; & quia Kulpisius persuasum habuerat, Achajam non fuisse Rempublicam unam, sed complures fœdere junctas, eandemque & Praschii esse sententiam, Praschius longe aliud quid ex Justino docet, ut qui perspicue dicat lib. 34. c. 1. *Achai, licet per civitates veluti per membra divisi sint, unum tamen corpus, & unum imperium habent, singularumque urbium pericula mutuis viribus propulsant*. &c. Firmat etiam hanc sententiam Polybii ac Livii testimoniis; cumque adeo crediderit Praschius, credatque etiamnum, unam Rempublicam fuisse Achajam, adscribi illis se miratur, qui Rempublicam Germanorum distrahunt; contendit etiam in eodem libello non semel significasse se, Germaniam uno jure vinculoque legum contineri, quod nihil aliud sit, quam unam dicere rempublicam; jus publicum etiam se definivisse, complexū legum civilium de statu Reipublicæ, & mox Germanicæ accommodasse. Non inficiatur equidem Praschius, se alicubi singulos ordines vocasse civitates, respublicas, aut si quid simile, sed laxius & κατ' ἀναλογίαν sic dixisse, cum minime ignoret, singulos subesse Imperatori & Imperio; nec ullum præterea esse simile, quin aliquid etiam habeat dissimilitudinis; animum præterea sibi non fuisse, plenum ibi accuratumque judicium de Imperio nostro, per quod Rempublicam κατ' ἐξοχήν intelligi vult, expromere. Testatur etiam in eadem epistola publice, se a sententia illa, quæ Imperium Germanicum non statuit unam esse Rempublicam, toto pectore abhorreere, eamque neque veritati, neque utilitati publicæ consentaneam credere; ad stipulari potius Instrumen-

MENSIS FEBRUARII A. MDC LXXXVII. TOT
to pacis Cæs. Suec. in quo artic. VIII. §. *Habeantur*, Imperium no-
strum Respublica diserte dicatur.

Hac epistola accepta *Cl. Kulpifius*, Argentorato tum in aulam Stut-
gardiensem evocatus, literas responsorias ad eundem Virum amplissi-
mum *Job. Philippum Schefferum* Ictum direxit, easque Stutgardia d. 17.
Septembr. anno 1686 exaratas. In hisce minime id in epistola jam
recensita concoquere se posse profitetur, quod de injuria sibi a Kulpi-
sio facta conqueratur Praeschius; se enim potius de injuria sibi illata pos-
se conqueri, cum animum injuriandi habuerit nunquam, nec nisi cum
laude quadam Praeschium semper allegarit. De cætero quamvis non
abnuat, se eandem Praeschio ac Gothofredo sententiam attribuisse (si-
quidem & Praeschius Germaniam nostram in loco dicto aperte Achajam
nominaverit) errorem tamen a Praeschio imputari sibi non sustinet;
quin minime errare se contendit, si corpus Achaicum, prout ante dis-
solutionem Romanis artibus procuratam sese proxime exhibuit, pro-
systemate civitatum non unius majestatis spiritu, sed vinculo foederis
connexo compositoque habeat. Nec obstare locum Justiniani contra se
allegatum (cum quodlibet rerumpublicarum corpus, *unum corpus*
sit, & *unum Imperium* habere dici queat, quatenus ex lege conventionis
in communi concilio exerceatur, uti Belgium Foederatum) multo minus
Polybii & Livii. Allegat etiam pro se Martinum Schookium de Repu-
blica Achæorum, Ulbonem Emmium de Rebuspublicis Græcorum,
& Antonium Thyrium in Memorabilibus celebriorum veterum
Rerumpublicarum, ut qui ex Polybio, Plutarcho, Pausania & Livio hoc
ipsum operose docuerint, facta subinde ad Foederati Belgii statum ap-
plicatione. Discussio hoc errore sibi attributo, sub finem
suam de tota hac re exponit sententiã Kulpifius, subinnuitque non ob-
scure, statuere quidem nunc Praeschium, unam esse in Imperio Roma-
no Rempublicam, imo & regularem, vel saltem ex Monarchia & Ari-
stocrazia mixtam, post editas adversus Philosophiam Monzambania-
nam *litteras secretiores*; fieri tamen potuisse, ut tum, cum *de Jcto vero ac*
personato fuisset commentatus, paulo liberalius, sed innoxio prorsus
consilio, Achajam respexerit; sed posteaquam sententiæ hujus peri-
cula applicationisque insecutos abusus advertisset, non deseruisse so-
lum illam, sed & palam falsitatis arguere ac damnare; quanquam his
cogitationibus se Praeschium haud urgere velle subjicit.

Quid ad literas hæc Gl. Præschius? Is calamo iterum arrepto, anno eodem 1686 non *Asserionem* tantum *Reipublicæ Achæicæ*, sed & *ejusdem cum Germanicâ Comparationem* scripsit atque evulgavit. Asserit autem primum, Achajam eo tempore, quo pollebat, unam omnino, non ex pluribus Rebuspublicis constantem societatem, quæ *Kulpisii* sententia sit, fuisse Rempublicam. Quamvis enim singulis civitatibus tantum juris commodique remanserit, ut videri possent liberae Respublicæ, imperium tamen non penes singulas stetit (quippe quæ se habuerint velut membra ad corpus) sed penes universos, seu penes concilium Achajæ commune, quod synedrium Pausanias appellavit; plane sicut Civitates Imperii nostridicantur liberae, & Principes nostri superioritatem sibi vendicent, licet Imperatori & Imperio subsint, & cum eo unam efficiant Rempublicam. Assertum hoc sum probat Præschius illustri loco Polybii, historici non tantum oculatissimi, sed & Achæi principis, ex quo clare pateat, non solum *συμμαχικὴν καὶ φιλικὴν κοινότητα πραγμάτων* fuisse inter Achæos, sed & *communione[m] legum, magistratuum & omnium omnino reliquorum*, atque adeo unam fuisse civitatem ac rempublicam, cui nihil ad unitatem defuerit, quam mœnia, & externa facies. Deinde, ut clariora reddat omnia, imperiū summum in partes secat, & de juribus Majoritatis, ut vocantur, separatim cognoscit, & ex Ubbone Emmio (quem sequendum Præschio proposuerat Kulpisius) ostendit, jus legum civilium non penes singulas civitates, sed penes synedriū Achæicū resedisse. Quamvis enim primo penes singulas civitates id fuerit, postea tamen quam in easdem leges mutuo conspirarint, jus *δυσνομίας* in universos transiisse, ut singulae neq; abdicare leges illas, neq; condere alias potuerint. Nec aliter se habuisse jus magistratuum, siquidem receptum semel imperandi modum abjicere postmodo aut polluere non licuerit. Declarat id non ex Emmio tantum jam dicto, sed & ex Pausania, Polybio, Livio, ac Strabone; ubi illud quoque vel maxime urget, quod singulis civitatibus etiam jus legationis fuisset imminutum. Summam quippe potestatem penes Concilium fuisse, quin plane ita habuisse in Achajâ, prout dixerit Thysius a Kulpisio contra Præschium allegatus. Ita autem ille: *Summa, inquit, potestas penes concilium erat, ex cujus decreto bella suscipiebantur, fœdera percutiebantur, omnes graviores causa decidebantur.* Utut enim regesserit Kulpisius, quodlibet Re-

rumpublicarum corpus *unum corpus esse, & unum imperium habere* dici posse, quatenus ex lege conventionis in communi concilio exerceatur, dubitat tamen Praschius, an ullus scriptor Respublicas socias *unum corpus* vocet, atque *unum imperium habentes*. Nec illud officere ait, quod ex lege conventionis socii ad communionem imperii asciti fuerint. Tametsi enim singulae civitates in communi concilio exercean imperium, exercere tamen ex parte tantum, sed ex parte reliquorum sociorum voluntati se subicere, ac unius corporis civilis membra fieri. Ambabus itaque manibus accipit, quod confitetur Kulpisius, imperium exerceri in communi concilio; sic enim non tam pactum sociale, quam civile id dicendum esse, in quo transigatur de Imperio. Exemplo Foederati Belgii, & Helveticorum Pagorum, quae adduxerat Kulpisius, probare dicit dubium per dubium, ac veluti τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν; nec nihil responsi etiam reliquis Kulpisii objectionibus reponit. Sed ea praetervecti mox alteram hujus tractatuli partem, h. e. *Comparisonem Reipubl. Achaica cum Germanica* recensendam sumimus.

In hac illud fundamenti loco praestruit *CL. Praschius*, initio Achaëis non minus, ac Imperio nostro, unam citra dubium fuisse Rempublicam; ac primum quidem eos imperio regio usos a Tisameno usque a Ogygum, sed quia filii hujus insolentius se gessissent, in popularem statum rempublicam abiisse. Invalescente Macedonum potentia, discordiam ab illis inter Achaëos fuisse seminatam, sed quia multo propius se quam unquam junxerint, formidabiles fuisse factos. Concordiam hanc assecutos illos esse, 1. pietate in Jovem Homorium, 2. prudentia cum humanitate, benevolentia, justitia, fide studioque concordiae conjuncta, 3. incorrupta Principum Ducumque bonitate. Jami omnia haec accommodat ad Imperium Germanicum. Praschius, dumque id agit, non inconvenienter insimul docet, qui & dissidia, quae Macedones hujus temporis serunt, praecavenda, & aetior concordia sit stabilienda. Pietatem etiam & ἑβελίαν commendat maxime, sed lites ob πρῶσθῆσαν enascentes graviter improbat. Deinde, ut comparisonem semel cooptam continuat, dicit Achaëos, licet per civitates veluti per membra divisi fuerint, suaque possederint territoria, unum tamen corpus habuisse, & commune concilium, cuius praecipua pars fuerit praetor, a quo convocati fuerint, proximi synarchontes, principes, inde reliqui. Nec aliam hodieque rei Germanicae

manicæ esse faciem. Nam & singulis Imperii ordinibus suas esse artes, urbes, pagos, limites, æraria, administratos; magni tamen imperii partes esse, eique tum religione sacramenti, tum propria utilitate obstringente subjici. Esse huic quoque commûne concilium, idque illustrius Achaico, cujus caput sit Cæsar. Achæorum concilia non fuisse olim perpetua; sed quotannis bis eos coivisse, vel potius quoties necessitas postularit. Nobis Comitia olim rara fuisse, quæ annua esse & crebra, secundum Recessus duos Imperii, qui allegantur, deberent; quod quidem diuturnitate temporis nunc compensetur; quanquam & legem extare optat Praschius, quæ negotia cujuscunque temporis brevioribus includeret spatiis, quo temporis, sumtuum, laborisque fieri posset compendium. Porro, in singulis civitatibus Achæorum Democraticam apparuisse speciem affirmat. Sed hoc Imperio nostro neque per leges, neque per alias rationes convenire; non male tamen facturos Principes ac Senatores, si autoritatem clementia attemperando tale quid legis sibi dixerint. Denique, Achæis omnibus leges fuisse easdem, eosdemque magistratus; nobis, quia nec eadem ubique imperii sit facies, easdem plane esse haud posse, nec eosdem legum custodes; jus interim Romanum, quod propterea & commune dicatur, passim vigere quadantenus, summisq; in tribunalibus sententiâ dicere. Quod leges Achæorû attinet, recipi a nobis illâ non obscure optat Praschius, (nisi rationes aliæ obstarent) quæ singulas civitates legatos mittere absque concilii consensu vetuit; ut & illam qua id, quod Achæi rite decreverant, saxo aut columnæ incidebant, & jurejurando interdum obfirmabant; nec non istam, qua vetitum erat, ne quis, sive privatæ conditionis sive magistratum gerens, ullam ob causam dona a rege aliquo caperet; ut & illam Achæorum florentium consuetudinem, quæ ad delicta non connivebant, sed pœnas severe exigebant, & bene merita honoribus afficiebant. De legibus Achæorum dum differit, rem monetariam quoque illorum tangit, ejusque communem penes illos rationem fuisse ait. Id ipsum Imperio ob ingentem juris monetæ ab usum optabile esse innuit; nec difficile fore, si animi concordessent, ponderum ac mensurarum similitudinem. Evolvit tandem causas, cur Respublica Achæorum sit collapsa, dicitque excidium enatum esse tum ex perfidia Achæorum quorundam, Callicratis imprimis, aliorumque honores ac opes aucupantium, tum ex disfidis

inter

inter Achæos a legatis Romanorum sparsis. Necdisimile quid hac-
tenus Germaniam fuisse passam subjicit; nam & exteros navasse ope-
ram, ut corpus Germanorum dissolverent. Sed notasse se sibi, con-
silia ista erupisse tandem in nervum, atque in contrarium vertisse; &
sperare se, fore ut ob gliscentem hostium violentiam, in arctiorem
concordiam ad Imperium vel ulciscendum vel tutandum coeatur;
quanquam perfecta & stabilis sperari vix possit, ob animorum varietate-
tem, & vel ob vaticinium, quod lutum misceri ferro negat, ante ca-
sum ingentis illius lapidis, qui utrumque & omnia commi-
nuet.

HISTORIÆ PLANTARUM TOMUS I.

Autore Johanne Rajo.

Londini, apud H. Faithorne 1686, in fol.

Quandoquidem studium Botanicæ amplissimum circa infinitas
versatur species, integrum omnino requirit hominem, ac ta-
lem, qui cunctis posthabitis universam vitam impendat meditationibus
profundis, lectionibus & conciliationibus dissentientium Aucto-
rum, sed maxime peregrinationibus ac visitationibus diversorum hor-
torum, pratorum, montium, sylvarumq; & si quæ alia sunt loca ve-
getabilibus exornata. Majorem proinde laudem Rajus, nec mino-
rem admirationem Historia Plantarum præfens meretur; siquidem il-
le non ex professo Medicus, sed gravioribus negotiis destinatus, ho-
ris solum succisuris rem aggressus est: in opere tamen hoc egregio
nihil est quod desiderari queat, nisi forte, quod typographi minus
promte festinanti Auctoris calamo respondere queant, in addendo To-
mo altero. Quem vero non mirari subeat, virum pene sexagena-
rium Historiam hanc plantarum propria exarasse manu? Et quan-
quam non unus sit, cujus vel scripta vel observationes communicatas
hinc inde adhibeat, nemo attamen est, quem socium laboris voluerit
Auctor, quippe cujus patientia, judicio innixa firmo, nec curiositate
in inquirendo, nec ingenuitate in referendo destituitur. Qua vero
methodo utatur, ipse jam antehac exposuit peculiari scripto, relato
a nobis in Actis Erudit. mensis Maji a. 1683. p. 184. Quemadmodum
autem

autem tum temporis saltem hujus novæ methodi fundamentum & compendium, ita nunc historiam universam ei accommodatam tradere non dubitavit, mutatis interdum nonnullis, ampliatis omnibus. Præmittit igitur in libro primo ea, quæ de Plantis in genere moneri poterant, circa partes earundem, nutritionem, propagationem, staturam, ætatem, vires &c. Inter alia curiosior est cap. 5 in via succi nutritii plantarum investiganda, varioque instituto tentamine clare monstrat, succum non tantum per corticem, sed omnem plantæ substantiam ascendere & descendere, vasaque illa succifera inter se communicare, ita ut læsa quadam trunci parte, nutrimentum ex integro latere affundatur. Jucunda sunt similiter, quæ cap. 12. & seqq. disserit de plantarum quarundam fecunditate, de seminum variante magnitudine ac duratione, de plantula seminali &c. Nec displicent observationes circa plantarum transmutationem; præterquam enim quod triticum in lolium, rapum in raphanum, ocymum in serpillum &c. mutari vulgo credatur, sæpius accidisse asserit, ut e brassicæ floridæ semine enata fuerit capitata, ex apii dulcis, quod Itali vocant Celeri, semine paludapium vulgare ingratum, item e fœniculo dulci post iteratam per aliquot annos sationem fœniculum omnino commune. Confer lib. 1. cap. 21. & lib. 9. cap. 6. & 15. Nimirum in universum, ubi specialius de herbis singulatim spectatis agit, præter ea quæ proprie ad cognitionem botanicam requiruntur, non infrequenter superaddit curiosa physica, vel medica, vel etiam mechanica. Semen sinapeos tritum cum vino multas centurias scorbuticorum in obsidione Rupellensi restituisse, vide lib. 16. cap. 15. Alias cochlearia hunc in finem usitatissima est, communiter cum vino aut lacte exhibita; sæpius tamen arbitratur Auctor per experientiam edoctus, si recens cerevisiæ infundatur pro potu ordinario. Gutta Cambodia, lachryma esulæ cujusdam Indicæ vomitoria est; hanc vero præparare docet affuso aceto acerrimo, digerendo per octiduum in radiis solaribus iterumque post colaturam inspissando, cujus grana 12 ad scrupulum unum sine molestia sufficienter & copiose purgant. Glæsti præparationem ad artis tinctoriæ usum qui desiderat, juxta legitimam Anglorum methodum, adeat lib. 16. cap. 19. Porro ocymi noxa unde sit, quæ ratio Plantarum sensitivarum, & similia plura recensere

MENSIS FEBRUARII A. MDC LXXXVII. 107

fere, cum nimis prolixum foret, institutum nostrum nec postulare, nedum admittere videtur.

RELATION DE L' AMBASSADE DE
Mons. le Chevalier de Chaumont a la Cour
du Roy de Siam. i. e.

Historia Legationis ab Equite de Chaumont in Au-
la Regis Siamensis administratæ.

Amstelod. apud P. Mortier, 1686, in 12.

PRodiit anno 1684 Gallico idiomate Parisiis, auctore *Domino de l' Isle*, Historica de regno Siamensi Relatio, ex variis cum antiquis, tum recentioribus scriptoribus, quorum catalogus operi ipsi præfixus est, collecta ac composita. Constitueramus etiam, Excerpta ex eadem nonnulla, tamen liber novitatis gratiam jam exuisset, in Acta nostra transferre; quod persuasum haberemus, desiderari a multis accuratam illius gentis notitiam, qua cum arctiori fœdere jungi, gloriosum sibi & proficuum ducere Rex Galliarum Potentissimus proximis annis fuit visus. Quotusquisque enim est, qui ignoret, missum anno 1685 a Rege Gallo in aulam Siamensem oratorem fuisse Equitem de Chaumont: & vicissim a Siamensi Rege tres in Galliam legatos superiore anno venisse, exceptos magnifice, & per magnam Galliarum partem summo cum honore deductos, nuperque in patriam cum amplissimis ad Siam Regem donis dimissos. In eo vero dum essemus, incidit in manus nostras libellus alius, ab ipso Galliarum Regis ad Siamensem legato Chaumontio conscriptus, ex quo eo lubentius nonnulla jam commemorabimus, quod *Istius* quidem Historia nonnisi ex Auctoribus aliis, qui dudum innotuerunt, doctisque lecti sunt, compilata sit; in hoc vero Chaumontii Itinerario earecenseantur, quæ vel ipse Auctor oculis suis usurpavit, aut ab hominibus fide dignis accepisse se profiteretur.

Solvit Eques Chaumontius Brestia die 30 Martianno 1685: ad Promontorium Bonæ Spei d. 31 Maji appulit: exeunte demum Septembri Regnum Siamense, & urbem ejus principem Juthiam ingressus. In quo itinere enarrando, inter alia Promontorii dicti fertilitatem deprædicat, narratumque sibi ait, tanto ibi cum sœnore semenem a terra agricolis reddi, ut aliquando centum & sexaginta spicas ex uno calamo prodeuntes viderit: cervorum, ubi de animalibus agit, eam ibidem copiam deprehendi refert, ut in planis camporum viginti eorum millia (nisi forte sphalma hic typographicum irrepsit) quandoque simul conspiciantur: hortum commendat, Societatis Indiæ Orientalis Belgicæ sumptibus adornatum, & in quatuor areas sic divisum, ut una Africanas, Asiaticas ætæra, tertia Americanas, & quarta Europæas arbores plantasque complectatur. Notat etiam obiter eorum, qui tabulas Geographicas ediderunt, errorem, quod insulam *Moni* prope nimis *Java* admoverint, unde tamen centum & quinquaginta milliarium spatio dirempta sit; sita nempe sub decimo gradu & novendecim minutis latitudinis Australis, & circiter sub centesimo vigesimo gradu & 41 minutis longitudinis.

Memorat inde, quanto honore, cum Regni Siamensis fines contigisset, exceptus a ministris regis fuerit, & adverso fluvio Menan, ad urbem regni primariam Juthiam comitatus: quanto cultu & reverentia habitæ fuerint Galliarum Regis ad Siamensem litteræ, quas qui ad excipiendum miserant, primariæ nobilitatis & dignitatis viri, (Manderinos vocant) ausi non fuerint contingere, nisi postquam ter toto corpore in terram prostrati, oculis dejectis manibusque supra frontem junctis eas velut adorassent: quibus ceremoniis ad solenne cum Rege colloquium, quo durante octoginta Manderini in terram prostrati immotique jacerint, admissus fuerit; inserta etiam orationis ad Regem habitæ formula, digna utique Christianissimi Regis legato, quippe composita ad religionis Christianæ cultum Regi idololatræ persuadendum. Ubi obiter refert, dum palatium Regis perlustraret, visum sibi quoque fuisse elephantem album, cui cibus potusque in vasis aureis ministraretur, quemque ex autoribus aliis laudatus supra *Da. de l'Isle* tanto in pretio apud illas orientis gentes haberi tradit, ut inter titulos Regios nullus majoris æstimetur, quam si Rex tali gaudens be-
stia

stia, Dominus Elephantis albi insigniatur, vel eo nomine omnibus aliis Regibus superiorem se reputans: quemadmodum & olim non tam de regionum ac provinciarum, quam de Elephantis albi possessione inter Peguanos & Siameses Reges cruentis bellis fuerit certatum. Progreditur inde Chaumontius in enarrandis iis, quæ toto legationis tempore in Regno Siamesi sibi obtigere, & peculiari postea digressione, de forma regiminis apud Siameses, de populi moribus, religione, commerciis, aliisque differit, ex qua pauca quædam excerpere, tametsi & ipsa prolixa non est, non gravabimur, seu observata primum a Chaumontio, seu ab aliis tradita jam ante, sed nunc confirmata.

Regnum Siamese trecenta quoad longitudinem, non computatis tributariis Regnis, milliaria complexum, versus septentrionem Regno Peguano terminatur: versus occidentem fluvio Gange: versus meridiem freto Malacano, ubi urbem Malacam Lusitanis belli jure ereptam Societas Indiæ Orientalis Batavica hodie possidet: versus orientem denique mari & montibus, quibus a regnis Laos & Cambages sæcernitur. Urbs regia Juthia sub decimo quarto gradu & dimidio latitudinis septentrionalis, ad amplissimum fluvium Menan sita est, qui quatuor quotannis mensibus lictus omne inundat: magna quidem incolarum molestia, utpote qui ædes hanc ob causam palis superstruere opus habent, & semper parati esse coguntur a navigiis, quibus ultero citroque commeent; sed vicissim magno eorum cum fructu, dum fertilitatem terræ istæ inundationes valde promonent. Mirum utique est, quod Auctor perhibet, orizam, quam largissimo proventu regio illa fert, sub aquis crescere, imo & cum aqua, velut quadam æmulatione; ita ut si aqua intra horas viginti quatuor pedem crescat, in parem altitudinem eodem spatio & oriza assurgat, caule semper supra aquam eminente. Rex in subditos, cujuscunque dignitatis, absoluto dominatu gaudet, tantaque veneratione colitur, ut nemo nisi humi prostratus in conspectum ejus veniat, aut alloqui eum sustineat, nec integrum subditis sit vel intueri Regem, aut nomine eum suo appellare. Mancipia Regis subditi sunt, minimumque per quatuor menses, & propriis quidem sumptibus, nullo recepto stipendio, servitia illi præstare tenentur, & diutius etiam, si Rex jubeat: quæ causa est, cur foeminæ negotientur ut plurimum, & rem domi gerant, maribus Regi famulantibus.

bus. Poena severissime ab iis, qui quid deliquerint, exigitur, sique plures ejusdem delicti, in quod capitis supplicium constitutum est, complices extiterint, præcipuo eorum caput amputatur, illudque collo correi per tres dies atque noctes affigitur, foetore inde orto tantum non enecandi. Exteris omnibus liber in Regnum aditus patet, nec ob religionis professionem cuiquam creatur molestia, neque facile urbs est, quam plures exteri frequentent, & in qua commercia magis vigeant, quam princeps illa Siamensis Regni Juthia. Sacerdotum, quos Talapones vocant, ingens in ea regione numerus est, ut tertiam prope partem incolarum ex Auctoris nostri sententia constituant. Nec mirum, cum & liceat iis statum sacerdotalem deserre, ducta uxore & abjecto flavo, quo uno a cæteris distinguuntur, vestitium habitu; & summo tamen honore fruuntur, adeo ut Regi collocuri se non, ut reliqui, prosternant, prioresque a magnatibus, imo Rege ipso salutentur. Omnis etiam religio Siamensium non alium habere scopum videtur, quam ut commodis sacerdotum inserviat, nec aliud a populo exigi prope solet, quam ut Talapones illos beneficiis cumulent. Nullam gens illa Numen adorat, & idola cultu non nullo prosequitur, non quod divinitatem iis inesse credat, sed in memoriam virorum, quos repræsentant, bene de republica quondam meritorum, quorum animam in Regem quendam, aut sacerdotem migrasse censent. Metempsychosin enim velut fundamentum religioni suæ substernunt, id unum expectantes probitatis & virtutis præmium, ut post obitum animæ suæ in corpus Regis cujusdam, hominis divitis, magnaque in dignitate constituti, aut saltim animalis cujusdam mitis, velut vaccæ, vervecis &c. transmigrare liceat: eam unam vitiorum metuentes poenam, ne anima post mortem in corpus hominis pravi, aut tigridis, porci &c. detrudatur. Infernum statuunt tamen, in quo puniantur scelerati; paradysum, in quo præmia virtutum capiant probi; sed ad certum tantum temporis spatium, quo elapso in corpus iterum, seu hominis, seu bruti animalis sit migrandum. Summum beatitudinis gradum reputant, si cujus anima plane annihiletur, transmigrationis nimirum illo onere liberata. Tres Talapones memorant post multas ejusmodi transmigrationes Deos factos, cumque Dii jam essent, id meruisse præterea, ut annihilarentur. Horum

præ-

præcipuus Nacodonis salutatur, quem 5000 corpora successive inhabitasse somniant, nec sine periculo: cum enim aliquando ex Tala-pone vacca factus esset, parum abfuisse, ut a fratre per imprudentiam occideretur. Et Nacodonum quidem fingunt in nihilum tandem redactum, nullo adeo nunc Deo superstite: fratrem vero ejus in infernum præcipitatum, ibique crucifixum fuisse. Quam causam Auctor noster arbitratur, cur caeca ac miserrima gens imaginem Jesu Christi crucifixi abominetur, persuasum nempe habens, adorari a Christianis magni sui quondam Dei Nacodoni fratrem ob crimina crucifixum. Quæ cum legimus, quidni ad gratitudinem æterno Numini, cujus immenso beneficio lumine sacrosancti Evangelii collustrati, & ad veram salutaremque religionem perducti sumus, sanctimonia vitæ, & intemerata in Christum Servatorem nostrum fide præstandam omnes accendamus? Sequuntur deinde apud Auctorem nostrum quædam de Siamensium nuptiis, commerciis, urbibus, navigiis, aliæque notatu non indigna, imprimis de ceremoniis, quibus a Siamensi Rege exterorum Principum, tam quos obnoxios sibi habet, quam qui majestate plenâ & absoluta in suis ditionibus fruuntur, legati excipi consueverint: quæ in libello non magnæ molis, legi ab harum rerum curiosis facili negotio possunt.

Finit opusculum Relatio itineris, quo in Galliam Chaumontius, adductis secum tribus supra memoratis Siamensis Regis ad Gallum legatis, superiore anno, mense Junio reversus est; nec non catalogus munerum a Siami Rege ejusque filia, quam unicam habet, & fidissimo ministro Constantio, ad Regem Galliarum, Delfiaum, ejusque conjugem & liberos, ministrosque primarios missorum.

DICTIONARIUM HISTORICUM, GEOGRAPHICUM,

Poeticum: a Carolo Stephano inchoatum, ad incudem vero revocatum & auctum per Nicolaum Lloydium.

Londini apud B. Toocke &c. 1686, in fol.

UTi magno dudum usui eruditus fuit: Dictionarium illud *Caroli Stephani*, multoties typis exscriptum: ita majori in pretio haberi coepit, postquam suppletum illud locisque pene infinitis emaculatum, Oxonii a. 1671 edidit *Nicolaus Lloydius*, Collegii Wadhamentis in celeberrima Oxoniensi Academia, dum viveret, Socius. Tredecim illi editioni

rioni annis Lloydius superstes fuit, quo temporis intervallo perficiendo magis magisque huic operi sedulus incubuit: ex quo intelligi facile potest, novissimam hanc, quæ Londini anno superiori prodiit, Dictionarii illius editionem tanto accuratiorem & locupletiore esse prioribus, quanto plura tanto tempore in hoc studiorum genere observari, notarique a diligentissimo auctore potuerunt. Accesit editioni huic Index Geographicus, recentiora regionum, urbium &c. nomina antiquis præfigens; quæ & id peculiare habet, quod Historico-Poetica & Geographica nomina, quæ promiscue in prioribus collocata fuerant, distincte nunc comparent, priore operis parte Lexicon Historico-Poeticum, altera Geographicum seorsim exhibente.

Dum hæc scribimus, Lector Benevole, non sine mærore accipimus, clarissimum illud Astronomicæ lumen, Johannem Hevelium, nuper extinctum. Decessit enim Vir de scientia ista longe meritissimus Gedani die 28 Januarii s. n. septuagesimo sexto ætatis anno, eodem die, quo olim hanc lucem primum aspexit.

LIBRI NOVI.

- D**E' Fatti Veneti dell' Origine della Republica, sino all' anno M. D. LXX. Volume I e II. in Venetia, 1686, in fol.
- Le Grand Dictionnaire del' Academie Françoise. Premiere partie. A Paris 1686.
- Jugement sur les methodes rigides & relachées d'expliquer la Providence & la Grace. Pour trouver un moyen de reconciliation entre les Protestans qui suivent la Confession d' Ausbourg, & les Reformez. A Rotterdam 1686, in 12.
- Refutation de l'heresie de Calvin, par la seule doctrine de Mrs. de la R. P. R. a Paris 1686, in 12.
- Commentariorum de Rebellione Anglicana ab anno 1640 ad a. 1685, pars I. Auctore R. M. Equ. Aur. Londini 1686, in 8.
- Lettre a Monsieur l' Abbé P. D. & P. en Th. touchant l'Inspiration des livres sacrés. Par R. S. P. D. B. a Rotterdam 1686, in 4.
- Jugemens des Sçavans sur les principaux Ouvrages des Auteurs. Tome IV contenant les Poetes. a Paris 1686.
- Determinatio Fr. Joannis Parisiensis Prædicatoris de modo existendi corpus Christi in Sacramento Altaris, alio quam sit ille quem tenet Ecclesia. Nunc primum edita ex MS. Codice S. Victoris Paris. Cui præfixa est Præfatio Historica de Dogmate Transsubstantiationis. Londini 1686, in 8.
- Errata quædam.
- Pag. 20. l. 26. pro *indicarunt*, lege *judicarunt*. Pag. 21. l. 17. dele vocem *etiam*. P. 25. l. 11, lege Joh. VI. 63, Pag. 55. l. 20. lege *Galactitem*. P. 56. in fine pro *Malphigijs*, lege *Malpighijs*.